

SINKRONIJSKI ZAPISI USMENOKNJIŽEVNE BAŠTINE U ETNOLOŠKOM I TEOLOŠKOM KONTEKSTU U IMOTSKOJ KRAJINI S POSEBNIM OSVRTOM NA LOKVIČIĆE

Katić, Paola

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:632139>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**SINKRONIJSKI ZAPISI USMENOKNJIŽEVNE BAŠTINE U
ETNOLOŠKOM I TEOLOŠKOM KONTEKSTU U IMOTSKOJ
KRAJINI S POSEBNIM OSVRTOM NA LOKVIČIĆE**

PAOLA KATIĆ

SPLIT, 2021.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost
Hrvatski jezik i književnost
Hrvatska usmena književnost

**SINKRONIJSKI ZAPISI USMENOKNJIŽEVNE BAŠTINE U
ETNOLOŠKOM I TEOLOŠKOM KONTEKSTU U IMOTSKOJ
KRAJINI S POSEBNIM OSVRTOM NA LOKVIČIĆE**

Studentica:
Paola Katić

Mentor:
prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2021. godine

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Nekadašnji život	4
2.1. Način života i odrastanje u Imotskoj krajini	4
2.2. Odgoj i igre.....	5
2.3. Poslovi u Imotskom polju i okolici	6
2.4. Gradnja kuća i suhozida	7
2.5. Križićanje	8
2.6. Udvaranje momka djevojci	10
2.7. Pogreb.....	11
3. Ganga.....	12
4. Predaje	13
4.1. Mitske predaje	13
4.1.1. Vile	13
5. Legenda	14
5.1. Legenda o Gavanu.....	15
6. Osvrt na crkveno-pučku baštinu	16
6.1. Advent	16
6.1.1. Sveti Nikola	17
6.1.2. Materice	18
6.1.3. Sveta Lucija	19
6.1.4. Badnjak.....	20
6.2. Božić.....	22
6.3. Sveti Stjepan Prvomučnik	22
6.4. Sveti Ivan evanđelist	23
6.5. Nevina dječica	24
6.6. Silvestrovo.....	24
6.7. Sveta Tri kralja.....	25
6.8. Pokladi.....	26
6.9. Cvjetnica.....	26

6.10.	Veliki četvrtak	27
6.11.	Veliki petak.....	28
6.12.	Velika subota	29
6.13.	Uskrs.....	30
6.14.	Sveti Juraj	30
6.15.	Sveti Marko Evanđelist	31
6.16.	Spasovo.....	32
6.17.	Duhovi	32
6.18.	Sveti Antun Padovanski.....	33
6.19.	Sveti Ivan Krstitelj.....	34
6.20.	Gospa od anđela.....	34
6.21.	Velika Gospa	35
6.22.	Svi sveti i Dušni dan.....	35
	Rječnik.....	37
7.	Zaključak	40
	Izvori.....	41
	Vlastiti terenski zapisi	41
	Podatci o kazivaču.....	41
	Literatura.....	42
	Sažetak	45
	Abstract.....	46

1. Uvod

Usmena književnost označava najstarija je i najdugotrajnija vrsta književnosti.¹ Ona predstavlja najstariji oblik književnoumjetničkog rada. Od romantizma s nazivom narodna književnost (češće poezija) podrazumijeva arhaične oblike usmenih tradicija. Kao što se iz samog imena može iščitati, usmena književnost je stvarana od strane naroda dugi niz godina. Narod ju je usmenom predajom stvarao i čuvao te prenosio naraštajima. To se odvijalo sve dok je nisu počeli zapisivati skupljači blaga. Različiti narodi su na različitim prostorima razvijali različite rodove usmene književnosti, odnosno razvijali su svoje pjesme, priče, legende i ostalo što je kroz povijest postalo važno obilježje tih naroda. Za održavanje usmene književnosti „živom” potrebno je imati ljubav prema svemu što je narodno. Očuvanjem usmene književnosti dobivamo sliku onoga kako je nekoć život izgledao te na taj način omogućujemo i drugim naraštajima da budu svjesni svojega identiteta i svojih korijena. Hrvatski narod svakako ima mnogo toga za ponuditi što se tiče usmene književnosti, pun je priči i legendi koje treba očuvati.

Moja obitelj i ja potječemo iz Imotske krajine, odnosno iz Lokvičića pa sam svoj završni rad posvetila običajima i pričama koji dolaze upravo od tamo. Život stanovništva Imotske krajine bio je usmjeren na obradu zemlje i poljoprivredu. Odmalena bi ljudi već išli u polje naporno raditi kako bi na kraju s tom hranom, koju su uzgajali, prehranili svoju obitelj. Usmena književnost ovoga kraja stvarala se i prenosila svakodnevno. Od jutarnje molitve, preko pjesama i priči za vrijeme rada u polju, do večeri gdje su djeca slušala priče od svojih starijih ukućana. Kroz priču se djecu učilo običajima, a i s druge strane, preko tih običaja su se poslije i formirali kao osobe i bili spremni za život.

Imotska krajina smjestila se između Biokova s južne strane i granice s Bosnom i Hercegovinom sa sjeverne strane. Velikim se dijelom prostire kroz Imotsko polje. Ono što je zanimljivo jest da je Imotska krajina jedno od najstarijih hrvatskih povijesnih regija. Ovo malo, ali ne zato i manje vrijedno područje godinama je vodilo mukotrpnu i tešku povijest s Turcima. Unatoč ratovanju s Turcima, sadrži pregršt priči i legendi kao što su primjerice, priča o oholom Gavanu, legenda o biserima Imotske krajine, Crvenom i Modrom jezeru, brojni običaji pred blagdane, ganga kao tradicionalan oblik pjevanja koja je prisutna već od

¹ O tome više: Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.

davnina pa sve i do dana današnjega, i sl. Samo područje Lokvičići obuhvaća zapadni rub Imotskog polja. Graniče s nekoliko sela i općina, primjerice Krivodolom, Lovrećom, Medovim Docom i Prološcem. „Po nekim predajama selo je dobilo ime od plemena Lokvičić ili vjerojatnije po karakterističnim reljefnim udubljenjima, jezerima, lokvama, vrtačama.“² Odnos prema vjeri je poseban na ovom području što se može i dokazati zbog velikog broja Crkvi. Ovaj će rad nastojati što više prikazati ljepotu ovoga kraja.

Način života, mnoge priče, legende i običaje iz ovoga kraja znam već sama ja, jer su mi se mnogo puta tokom života pričali. Ipak, jedini pripovjedač koji mi je trenutno ostao jest moj djed Marko. Upravo je on dokaz da se usmena književnost očuvala u našem kraju, jer mi već odmalena priča običaje i priče iz svojih mladih dana. U ovom radu sam se kroz neke primjere priči trudila zapisati točno njegove riječi kako bih bolje i uvjerljivije prenijela to njegovo pripovijedanje i neke zastarjele riječi iz našega kraja koje rijetko danas čujemo.

2. Nekadašnji život

2.1. Način života i odrastanje u Imotskoj krajini

Što se tiče načina života i odrastanja, moj djed pripovijeda sljedeće: *Ako je škola počimala u osam sati, onda smo mi dica kretali i prije šest sati.*³ Čekao ih je izuzetno dug put do škole, čak i preko nekoliko kilometara, što je bio izuzetan problem kad je bila zima i snijeg. No, njihove roditelje to najčešće nije zanimalo te su se djeca morala sama snaći i riješiti svoje probleme, jer u protivnom bi završili u kazni, odnosno dobili bi batine. U kući nisu imali ni sata ni budilice. *Naša budilica je bia naš seoski pivac koji bi se diza prije svih nas i tako i nas budijo. Niko te nije pita jel vanka kiša ili snig ili orkanska bura ili olujno jugo. Još bi dobia i šibe i batina ako bi se sam požalijo zbog vrimena.*⁴ Nažalost, u kući nisu imali grijanja. Zbog toga su onda nekad znali spavati u *pojatama* da ih barem malo ugriju životinje. *Stid me je reć, al gaćica i donje majice smo ritko imali. Okrpane gaće nosia je skoro svak, ritko je bia neko ko je ima cile.*⁵ Ni češlja čak nisu imali. Prije škole se gotovo nitko ne bi umivao, već bi oni to kao grupa uglavnom činili zajedno na nekom bunaru pokraj

² Bajić, Mijo, *Lokvičići*, Matica hrvatska, ogranak Split, 2013: 7.

³ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao.

⁴ Ibid..

⁵ Ibid..

kojeg su prolazili putem do škole. *Neki su imali problema za buvama svagdi na koži, a najviše ispod pazuha. Nije to bilo ugodno, bia je to jak i neugodan svrbež. Čaća i mater su za to najčešće koristili lukšiju*⁶. U školu su išli uglavnom i bez doručka. Nekad kad bi se imalo, djeca bi ponijela kruh najčešće s malo slanine. U maloj *borši* su nosili samo jednu knjigu i olovku. *Nije ti bilo ki danas ti vaših čuda, kemijski i tako, za to tad niko još nije bijo čuo. Ne želin se sad praviti pametan niti faliti se, al ja san ti bia najbolji đak u svom razredu, to moš pitati i ovu moju braću, ionako su sve od mene bili prepisivali. Kad god nekom nešto nije bilo jasno, mene se pitalo. Ja san svima sve objašnjava i pomaga.*⁷ To se na kraju i cijeno. Kad bi bila kiša ili snijeg, rijetko tko bi imao pokrivač ili nešto slično za zaštitu. Tako bi oni često dolazili u školu „mokri ki pivci“ i nikoga nije bilo briga što djeca nisu adekvatno zaštićena i zbrinuta te je li im hladno. Za hladnije dane moj je djed imao džemper koji je njegova majka ručno plela. Velik dio godine su oni tako išli uglavnom bosu u školu. Nije bilo čudno ubosti se za draču, koju je onda trebalo iščupati. *Ako je drača ostala u nozi, onda bi za nekoliko dana nastala naboj. To se ličilo omotavanjem trave kopitnjaka oko noge da se izvuče gnoj. Udariti se u kamen nožnim palcem bilo je ki dobar dan. Ako je bilo suvo, na rano bi se metnila prašina, a ako je bilo vlažno, metnilo bi se blato.*⁸

Prema djedovim riječima, velik problem u Lokvičićima je bio taj što nisu imali dovoljno vode, tj. voda se teško zadržavala na vapnenačkoj zemlji. Zato su oni trebali kopati bunare da bi imali vode za sebe, ali i za stoke. *Bunare bi gradili najviše na mistima di je bilo gline i crljenice, jer bi takvi bunari zadržavali najviše vode. Unda bi nji punila kišnica i obližnji potoci s uzvišenja.*⁹ Unutrašnjost bunara je obzidana s grubim kamenom, a kamene *skaline* su vodile do dna bunara. Voda se nosila i u *vučijama* di je moglo stat oko trideset litara vode. Često bi se znali okupiti kraj bunara i napraviti večeru i pravu proslavu s gangom. Otkako su počeli s tim običajem, tako to i dan danas znaju napraviti.

2.2. Odgoj i igre

Kad bi se netko od djece žalio da ne može učiti u kući jer nema petroleja za fenjer, odmah bi ih se tuklo i dobivali su batine, isto kao da su oni krivi što nema petroleja. Sa šibom

⁶ Ibid..

⁷ Ibid..

⁸ Ibid..

⁹ Ibid..

su se uglavnom skoro svaki dan susretali. *Čin neku sitnicu napraviš koja ne odgovara materi i ćaći, odma dobijaš šibon. Te šibe su tolko bolile da ih nikad više ne bi tia primit. Posebno san se ćaće boja.*¹⁰ Otac je bio glava obitelj, njega se trebalo sve slušati i njegova je riječ bila kao svetinja. Kad bi dijete razbilo koljeno, slomilo ruku ili slično, onda bi dobilo još veće batine za kaznu jer je nespretno. Nakon toga bi se trebali sami liječiti, jer im nitko nije mogao, a ni želio pomoći. *Najgore bi bilo kad bi te stavili da satima klečiš na kukuruzu, tad bi in se dobro zamirio kad bi dobia tu kaznu. Al šta se moralo, moralo se, sve smo mi to priživljavali.*¹¹

*Šta se igara tiče, igrali smo ti mi i s balunon dodavanja i svašta nešto, tada još nismo ništa čuli o nogometu. Doduše, nije taj naš balun izgleda ki ti vaši danas, niti smo ga mi imali priliku igdi kupit. Od starih dronjaca bi ti napravili balun i š njin igrali.*¹² Prema djedovim riječima, udarac s takvom loptom je užasno bolio, jer je ta lopta bila dosta teška, a samim time je bila i izuzetno jaka. Igrali su i na plovke, bakić i kičkane. U igri na plovke bi uzeli plovke, tj. plosnata kamenja i bacali ih. Onaj koji bi bio najbliži nekoj crti ili rupi na cesti bi bio pobjednik. Igra na bakić igrala se okruglim komadom kamene ploče. Tako bi oni stavili na bakić orahe, bademe i puceta, a onda bi bacali svoje okrugle komade prema crti udaljenoj 4 do 5 metara. Igrač bi pokušavao pogoditi bakić tako da što više oraha, puceta ili bilo čega što bi imao, bude bliže njegovu kamenu nego bakiću i on bi tako osvojio. Kičkane je bila igra s manjim kamenjem, za razliku od prethodne dvije igre. Nastojali bi baciti svoj kamen tako da učinu kič, zapravo da kamen barem dijelom ili potpuno legne na onaj plosnati kamen koji leži 4 do 5 metara udaljen. Pobjednik je onaj koji u tome uspije. Ako ih više uspije učiniti kič, onda je pobjednik onaj čiji je kamen većom površinom prekrrio onaj plosnati. *Također smo ti se i trkali, skakali priko lokava, al ne sad nekih malih nego baš velikih di moš i upast. Ove sve igre bi najčešće igrali kad bi se vraćali iz škole, puten na cesti ili i na guvnu di bi nekad znali čuvat i pustit malo životinje.*¹³

2.3. Poslovi u Imotskom polju i okolici

Ljudi su se uglavnom bavili svojim njivama i povrćem. Svatko je uzgajao i sadio za svoje potrebe, a malo tko bi pokušao proizvoditi viškove. *Šta se tiče poslova koji su se*

¹⁰ Ibid..

¹¹ Ibid..

¹² Ibid..

¹³ Ibid..

obavljali, na njivama u polju ti je bilo svega šta ti srce poželi. Bile su zasađene loze, posijan kukuruz, šenica, ječam, ditelina. Na onin manjin njivama je bilo sveg povrća: kupus, kumpir, pamidore, mrkva, petrusimul, kapula, blitva... Bašče s povrćen su uvik bile na čoši di je voda.¹⁴ Kad bi išli raditi svakako bi uvijek ponijeli svu opremu, a to su bili mašklin, motika, grablje, škare, vile, nož i još puno stvari, jer bi na njivi bili čitav dan, doslovno od jutra pa do večeri. Zato su nosili i hrane i vode, a i vina ako su imali. Za vino su najčešće koristili demežanu. Demežana je posuda u koju je moglo stati do deset litara vina, a tikva je bila ona najmanja, tu je najviše moglo stati pet litara. Također se znala nositi i buraća, a to je posuda od kože. Voda je bila uvik pitka na cilom toku rike, od izvora do ušća. Ljeti bi se znalo čak i zaspat pod vrbama uz riku. Prid večer se išlo kućama i obavezno bi se zapivala naša ganga. Većinom smo samo mi muški radili, ali ne mogu reć da nije bilo i žena. Bilo ih je, al su to bile one koje kući nisu imali nekog kršnog i jakog muškarca.¹⁵ One su uglavnom čupale travu. U polju su najviše imali kukuruza kojeg su brali uglavnom u rujnu. U slučaju da je polje poplavljeno od kiša, onda su znali dolaziti lađama do kukuruza. Kad bi ga obrali, sušili bi ga najčešće na tavanima, u podrumima ili suncu. U ljetnim danima su imali običaj dolaziti na rijeku Vrljiku, gdje bi ih se okupilo i više od stotinu. Tu je bilo svih uzrasta, i starijih muških, i žena, pa i onih mlađih momaka i cura. Stvar je bila u tome šta smo se svi kupali odvojeno, jer niko nije ima gaćica za kupanje. Tamo smo ti svašta radili, plivali, skakali s briga u vodu, igrali, a najdraža igra nam je bila muranje, di potapaš suparnika.¹⁶

2.4. Gradnja kuća i suhozida

Na spomen gradnje kuća i suhozida, djed s ponosom priča: *Teško da će se ikad više sagradit lipe kuće ko one naše po selin. To ti je bijo poseban proces kako doć do tog našeg lipog poznatog kamena.*¹⁷ U početku bi se uzimali neobrađeni kameni i samo slagali jedan do drugoga bez vezivnog materijala. Suhozid je bio tadašnje djedovo prvo građevinsko djelo. Upravo s njim su se gradile kuće, ograđivala guvna, njive i livade. Tek poslije se kamen počeo urednije obrađivati i klesati, vezati žbukom tako da su kuće dobivale na čvrstoći i izgledu. Oni prednji dio kuća je zidan od facade. *Tu posebnu lipotu kamena je moga uspit samo vrhunski majstor, koji bi tokon čitavog dana uspijo isklesat tek dva do tri ta kamena*

¹⁴ Ibid..

¹⁵ Ibid..

¹⁶ Ibid..

¹⁷ Ibid..

*bloka ili facade, kako mi to zovemo.*¹⁸ Kamen za gradnju se morao vaditi iz dubljih kamenoloma jer se onaj površinski nije upotrebljavao za gradnju kuća zato što bi zbog vanjskog utjecaja izgubio na čvrstoći. A kako bi se ove kuće zaštitile od vlage, oni dijelovi što su skoro na podu, bi se gradili od crljenice koja bi se miješala s krečom. Na sličan način su se gradile i čatrnje u selu, iz kojih se uzimala i upotrebljavala voda. Prvo bi se iskopala rupa, onda bi počemerili otvor s kamenom koji je morao bit tvrd. Na pokrovu klačine ostavio bi se otvor širok metar i kroz njega bi se ubacivala drva u oganj. To se radilo cijelo vrime kroz tjedan dana i danju i preko noći, jer bi se tako stvarala visoka temperatura. *Tako bi se naslagani vapnenac peka sve dok ne bi dobijo baš bilu boju, zapravo dok ne bi posta kalk. Nekoliko dana je taj živi kreč tribalo gasit, pritvorit u neku lipljivu mišavinu i pustit da odleži. Ovakav ti se kreč nije uzima samo u građevini nego se koristijo i u poljoprivredi.*¹⁹ Kuće su bile pokrivena najviše s jednom tankom kamenom pločom koja bi se vadila i kopala negdje u blizini. I dan-danas postoje ti rudnici iz kojih se nekad vadio taj materijal za pokrov. Jedan takav rudnik je, prema djedovim riječima, u blizini Bajića sela, iz kojeg su se po pričanju svaki dan skoro vadile te kamene ploče i odvozile po cijeloj Imotskoj krajini. Prve kuće su bile uglavnom podosta uske, a visoke oko šest metara. Imale su male prozore te dva dijela, dio za spavanje i dio gdje je bilo ognjište. Pokućstvo je po kućama većinom bilo napravljeno od drva.

2.5. Križićanje

Sveti Josip je bio zaručnik djevice Marije i hranitelj Isusa Krista. Josip na hebrejskom znači „Neka Bog pridoda“, on je i potomak kralja Davida kojem je Bog obećao da će od njega poteći Mesija. Sve ono što znamo o njemu uglavnom dolazi iz Matejevog i Lukinog evanđelja. „Zaštitnik je obitelji, očeva, djece, mladeži, siročadi, zaštitnik dobre smrti, putnika i prognanika, kolara, tesara, stolara, radnika i obrtnika, inženjera, doseljenika, umirućih i grobara i dr.“²⁰ Svetom Pismu Josipu se u snu javlja anđeo koji mu daje upute da se ne boji oženiti Mariju, jer to što ona nosi zaista pripada Duhu Svetomu. Tako je Josip vodio svoju zaručnicu Mariju na popis stanovništva iz Nazareta u Betlehem, a u Betlehemu se rodio Isus. Hrvatski sabor je svetog Josipa 1687. godine proglasio zaštitnikom Hrvatskog kraljevstva pa tako i cijelog hrvatskog naroda. Svetkovina svetog Josipa je 19. ožujka. Svetkovina se tako

¹⁸ Ibid..

¹⁹ Ibid..

²⁰ Marko Dragić, *Štovanje sv. Josipa u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*. Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XVI (2), Kršćanski akademski krug (KRAK). Zagreb, 2020: 146.

najčešće obilježava u korizmi, ali je dopušteno proveseliti se i proslaviti velikog sveca. Mladež bi na svetkovinu svetog Josipa pjevala Gospin plač.²¹

Uz to, najvažniji običaj koji se veže uz svetog Josipa jest križicanje. U vrijeme turske okupacije, kada su turski gospodari bili strah i trepet za katoličko stanovništvo, a posebno žensko, žene su vjerovalle samo da ih Bog može od njih spasiti. Tako su već u ranoj dobi crtale križeve na rukama. Tako se i u Splitu pripovijeda kako su Turci upadali u cincarska sela i otimali djecu, uglavnom žensku. Beg je tako od nekog bogatog Cincara zatražio kćer za ženu. Otac ga nije smio odbiti pa mu je rekao da dođe ponovno za mjesec dana kada sve pripreme za svadbu. No, u međuvremenu su djevojci istetovirali križ na čelu pa je beg više nije mogao uzeti za ženu. Otada su sve cincarske djevojke počele tetovirati križ na čelu i rukama.²² „Križicanje (sicanje, bocanje, tetoviranje) najčešće su primjenjivali mladići i djevojke između 13. i 16. godine. Običaj tetoviranja bio je najviše rasprostranjen među hrvatskim katoličkim življem središnje Bosne.“²³

Križicanje se obavljalo i u Imotskoj krajini pa tako i u mojim Lokvičićima, a moj djed mi je ispričao nešto više o tome:

*Moja mater je imala jedan veći križ na ruci. Dok san bijo još malo dite, nisan o tome toliko vodila računa, jer san mislija da je to nešto normalno.*²⁴ Djed je vidio da to ima većina žena u selu pa ga kao malog još to nije interesiralo. Tek poslije ga počelo zanimati što je to i mater mu je objasnila da je to svaka cura trebala imati od straha zbog napada Turaka. Turci su radili razne zulume i terore na našem prostoru. Otimali su i silovali djecu, a poglavito žene. *Kako ne bi to proživljavale, mater mi je rekla da su crtale križeve, jer su se Turci njizi grozili ka i samog kršćanstva i bižali bi kada bi to vidili.*²⁵ Djedova mater mu je rekla da je njoj njezina mater nacrtala križ već s 13 godina. Najviše se križicalo na blagdan sv. Josipa, ali i na Cvitnicu i na Ivandan. Proces je bio takav da bi se zamiješao med i ugljen od izgorenog drveta u jednoj zdjeli. Prah je trebao bit sitan i kad bi se pomiješao s medom, dobivala bi se crna mješavina. Tada bi uzela igla i zamočila u tu mješavinu i crtali bi se križevi. *Sićan se da je mater rekla da je to puno bolilo i da je plakala.*²⁶ A kako i ne bi boljelo, kad bi se nacrtao

²¹ Ibid.: 149.

²² Ibid.: 150.

²³ Ibid..

²⁴ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao.

²⁵ Ibid..

²⁶ Ibid..

križ, onda bi se opet iglom bockalo to isto ucertano mjesto. To se sve radilo kako bi proces bio uspješan i kako bi ta crna mješavina skroz uspjela ući pod kožu. Križevi bi na taj način ostajali za cijeli život. *Moja mater je uvijek virovala u to da ju je samo dragi Bog tako zaštitio od napasnika.*²⁷

2.6. Udvaranje momka djevojci

Svidi li se momku djevojka u selu, on čeka pravi trenutak da joj to izjavi. On će nastojati da je što više puta sretne ili joj pokloni nekakvo cvijeće i time dobije njezinu pažnju. Dobije li negativan odgovor, momak će prijeći priko toga kao da ništa prije nije o tome govorio. Pristane li djevojka, momak će dogovorene večeri doći na silo. *To mora biti utorkon, četvrtkon, suboton i nediljon,, jer ostalih dana ne sile momci i divojke, nego udovci.*²⁸ Tako se momak na večer sprema, prikupi svu hrabrost i snagu i odlazi do djevojčine kuće. Mora znati gdje djevojka spava pa ako je legla, momak lagano kuca na vrata i doziva djevojku imenom. Djevojka se ni u kojem slučaju neće javiti ni ako odmah čuje. Momak se treba zaista mnogo potruditi da dođe do djevojčina srca. Mora biti uporan, jer djevojka ne želi da momak dobije dojam da ona jedva čeka da se on pojavi. Između ostalog, bilo je poželjno i da djevojka bude sposobna, tj. da radi nešto, bilo u vrtu, ili u kući, a ne samo da beskorisno sjedi doma i čeka kad će se udati. Nakon nekog vremena, djevojka će se odazvati, ali će se praviti da ne zna tko je zove i da zato ne može otvoriti vrata. Ili će reći da ne može od roditelja ili da je boli zub, glava i da se osjeća pospano. Na kraju će reći: „Dođi drugu večer. Ti se sa mnom rugaš, nisam ja za te, nađi bolji cura!” *Momak mora biti dovoljno uporan i sposoban da pobije sve šta je divojka rekla i obrazloži na svoj način. Tek undan divojka ustaje i polako otvara vrata. Momak je pozdravi i rukuje se s njom, a ona je još uvijek ko iznenađena momkovim dolaskom.*²⁹ Djevojka će ga ponuditi da sjedne na škrinju, što će momak i učiniti, dok će djevojka i dalje stajati na nogama. Tek poslije će djevojka sjest pokraj momka i opustiti se. *Divojka i momak razgovaraju dok to sve neprimjetno prislušuju divojčini roditelji, a poglavito brižna mater*³⁰. Prvu večer, djevojka i momak ne razgovaraju ništa konkretno, nego tek toliko da ispune vrijeme. Momak ipak želi saznati s kim djevojka sili i ima li ozbiljnog momka. Djevojka će obično reći da nema nikoga i da nju momci još uvijek ne gledaju. Nakon nekog vremena, djevojka napomene momku da mora ići spavati. *Oni se undan rukuju i divojka ide spavat, a*

²⁷ Ibid..

²⁸ Ibid..

²⁹ Ibid..

³⁰ Ibid..

*momak odlazi kući. Momak tako nastavlja dolaziti u silo u djevojke pa počinje š njome izlaziti u nedilje iza derneka šta undan saznaju njihovi roditelji i mištani.*³¹ Ako se neka djevojka duže opredijelila za nekog momka, onda ostali momci ne dolaze toj djevojci u silo. Ako se sve normalno razvija između djevojke i momka koji sile, onda će se oni i uzeti. Ali, momak i djevojka mogu se razići i nakon nekoliko susreta što nije toliko tragično za djevojku. *Ako sili š njom već duže vrime pa je undan ostavi i oženi drugu, to je undan sramota za njega u njegovu selu.*³² Ko ostavi djevojku, ne može imat sreće, jer su teške djevojčine suze i kletve. Ostavljena djevojka u svom selu nema nikakve optimistične budućnosti, ili će se udati za momka koji joj nije po volji, ili će ostati neudata. Svi je momci tako uglavnom zaobilaze i izbjegavaju te su njene šanse za udaju minimalne. *Seljačkim djevkama je uglavnom bila udaja važnija nega ljubav, jer šta će selo i ljudi reć ako je djevojka ostala sama, osim da je to loše. Tako su djevojke koje su u našin selin prije rata bile lipotice, ritko se opredjeljivale da sile i ašikuju samo s jednim momkom, jer su uvijek mislile da mogu dobiti boljeg momka nego šta im se trenutno nudi.*³³ Isto tako, običaj je bio da svi seljački momci dolaze kod svih djevojaka i da se pred njima pokažu ko kandidati. *Na kraju, djevojka se udaje za onoga koji je najozbiljniji kandidat za žendibu i koji se njojzi najviše sviđa. Ali, ako djevojke ne bi mogle odlučiti u pravi čas za udaju, nego su produžavale siliti s više momaka, undan bi ih vrime pregazilo, jer bi ih već sustigle mlade djevojke i tada ni jedan bolji momak ne bi više obraćao pažnju na njih.*³⁴

2.7. Pogreb

Kad bi neki čovjek umro, njegova obitelj, a najviše žene nariču sve njegove vrline. *Ako čovik nije ima obitelji, undan bi se uzimale neke babe narikače po selu koje bi naricale za tog pokojnika. Običaji su bili da bi se odma upalila šterika, škure bi se zatvarale, a na njih bi se mećala neka crna tkanina, da se zna da je neko iz te kuće umro.*³⁵ Tako bi bilo mjesec dana, a nekad je znalo i duže trajati. Kad bi došla cijela obitelj, okupili bi se oko pokojnika i bdjeli i molili. Žene bi obukle pokojnika u njegovu svećanu robu, prekrizile mu ruke i među prste stavile krunicu. Muškarci bi izvadili pršuta i sira za počastiti ljude koji su se došli

³¹ Ibid..

³² Ibid..

³³ Ibid..

³⁴ Ibid..

³⁵ Ibid..

žalovati. Tako bi oni dok su jeli, pričali o pokojnikovu životu. *Sutradan bi se pokojnik umota u bili lancun i pješke bi se nosijo do groba.*³⁶ Prije nije bilo kolica na kojima se pokojnik vozi, nego bi ga stavili na neku dasku i tako nosili. Najglasnije su uvijek bile žene, sestre i najbliža rodbina. Nakon pogreba, ljudi bi išli kod pokojnika gdje je bila pripremljena gozba. *Šta se tiče te gozbe, tu je bilo puno virovanja, a jedno je bilo da umrli na drugom svitu imaju iste potrebe ka i na ovome.*³⁷ Prema djedovim riječima, običaj je isto bio da se pokojnika i dalje žali nošenjem crne robe. *Žene bi nosile crninu, dok mi muški ne bi.*³⁸

3. Ganga

*A pivali bi ti mi skoro uvik i to većinon dok smo nešto obavljali i radili. Pivali bi kad bi se pačio duvan, kad bi se čupala vuna, kad se želo žito, kad bi gradili suhozide i svašta nešto.*³⁹ Prema djedovim riječima, uvijek im je bilo najdraže zapjevati uz rad, lakše bi onda sve napravili što su bili zamislili. Osim toga, tradicionalno bi se ganga najčešće izvodila i pred božićne blagdane. *Kroz pismu bi undan pokazali težinu svog života i duše.*⁴⁰ Gangu bi pjevali tako da onaj tko vodi pjesmu, izgovara tekst pisme pjevajući, a ostali spuštaju ili podižu glas. *Neko će reć da je ganga grubo i nerazumno pivanje, al za mene je to skladna i baš lipa melodija zvuka, nešto čime mogu reć da se ponosin. Ja ti se čak spominjen u jednoj gangi ko lovac Markica iz Katića, iman tu pismu i na kazeti.*⁴¹

Za primjer gange moj djed se prisjeća sljedećih stihova:

Gango moja pjevao te ne bi,

Da se nisam rodijo u tebi.

Gango moja i moj did te piva,

Pa i ja ću dok me bude živa.

³⁶ Ibid..

³⁷ Ibid..

³⁸ Ibid..

³⁹ Ibid..

⁴⁰ Ibid..

⁴¹ Ibid..

Prodaj ćaća kuću i imanje,

*Pa mi kupi diploma i zvanje.*⁴²

4. Predaje

Predaja označava „vrstu priče koja se temelji na vjerovanju u istinitost njezina sadržaja.“⁴³ Najveći broj usmeno-proznih oblika nalazi se u svetim knjigama pa tako ih ima u *Vedama*⁴⁴ i Bibliji. Za primjer u Bibliji navodi se priča o *Juditi* i Pavlovo učenje. Temeljem dosadašnje literature i istraživačkih radova, predaje se mogu klasificirati na: 1. Povijesne predaje, 2. Etiološke predaje, 3. Eshatološke predaje, 4. Mitske (mitološke) predaje, 5. Demonske (demonološke) predaje, 6. Pričanja iz života.⁴⁵

4.1. Mitske predaje

Mitske predaje donose priče o vilama i povijesnim osobama kojima je narod davao nadnaravne osobine. Njihov je cilj bio da pomognu pa su tako neke izliječile, „siromašnim djevojkama su pomogle da brže istkaju ruho za udaju, pomagale su nejakim pastirima, mlade su prenijeli preko jezera u planinu, a stare ispred crkve itd.“⁴⁶ Uglavnom su se pojavljivale noću. Spominje se i da su zavodile mladiće te im se tako javljale u snu. To su bile „bajkovite ljepotice s dugim haljinama i dugim zlatnožutim počeljanim kosama s modrim ili zelenim očima te su imale nadnaravnu moć.“⁴⁷ „Činile su zlo jedino ako bi im se netko zamjerio da im je jedna noga magareća, konjska ili kozja.“⁴⁸

4.1.1. Vile

Vile su česta stvorenja u svjetskim mitologijama. Tako, primjerice „u budističkoj i hinduističkoj mitologiji prikazu vila odgovaraju apsare, u grčkoj mitologiji nimfe su

⁴² Ibid..

⁴³ Dragić, Marko: *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. 273

⁴⁴ sveta staroindijska-sanskrska knjiga nastala od 16. do 6. st. pr. Kr.

⁴⁵ Marko Dragić, *Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškoga kraja*, Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna proučavanja porječja Krke god. 1. br. 1. Split 2008: 183.

⁴⁶ Ibid.: 186.

⁴⁷ Ibid..

⁴⁸ Ibid..

polubožanske mlade žene koje imaju obilježja vila, Rusi i Česi govore o vilama Rusaljkama, a u hrvatskoj tradicijskoj baštini kraljice ljelje nazivaju se i *rusaljkama*, a to je slavenski naziv za vodene vile.⁴⁹

Hrvati donose priče da je Bog protjerao Adama i Evu iz raja. Bog se sažalio i došao kod njih na zemlju te ih upitao koliko imaju djece, a Adama i Evu je bilo sram koliko imaju djece pa su slagali da imaju šestero, a imali su dvanaestero djece. „Na to im je Bog rekao: *Koliko vidljivih, toliko nevidljivih* pa su od zatajene djece nastale vile.“⁵⁰

Percepcija vila je različita i posebna za svaku zemlju. Tako, primjerice u britanskim mitologijama, vile su „mala šumska stvorenja koja se okupljaju oko potoka, jezera i cvijeća.“⁵¹ Prema našim mitskim predajama, vile su bile plavokose djevojke nadnaravne ljepote s magarećim nogama. Glavna svrha im je bila da pomažu ljudima u nevolji.

Za priču o vilama moj djed govori sljedeće: *Televizija je puno razdvojila nas ljude, ne samo ona, nego i ti vaši mobiteli na kojima stalno nešto tipkate, ne znan kako van ne dodije. To nas je sve odmaklo i zatvorilo u kuće. Nema više baš večernjih sila i priča ljudi o događajima iz njihova života i prošlosti, kao i priča o vilama.*⁵² Prema djedovim riječima, vile su bile prekrasne djevojke, duge, kovrčave zlatne kose sve do zemlje s magarećim nogama. *One bi noću, u gluvo doba iz štala uzimale najbrže i najlišpe konje. Undan bi njizi jahale po najvišim planinskim vrletima, a u zoru prije nega bi se začuli pivci, cile umorne, vraćale bi ih u staje. Kad bi slučajno naletia na vile, triba si in reć: „Jaši mojega vranca, ali ga ponovo vrati oklen si ga i uzela” šta bi one i napravile. Ako bi neko od prisutnih slušatelja posumnja u ovu priču, dokaz njene istinitosti bio je vranac u štali, zapletene grive, naglašavao im je to pripovjedač, jer im je htio dokazati da je i on nekad vidio vile i njihove noćne doživljaje.*

5. Legenda

Legenda je vrsta priče vjerskog sadržaja. U legendama su se najčešće pojavljivali Isus Krist, sveci, svetice, crkveni dostojanstvenici, mučenice i mučenici. Legende su se dugo

⁴⁹ Marko Dragić, *Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskoga zaleđa*. Godišnjak Titius 10. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2020: 221.

⁵⁰ Ibid.: 222.

⁵¹ Ibid..

⁵² Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao.

smatrale kao „pripovijesti iz života svetaca, te o Božjim i svetačkim čudesima.“⁵³ One su fakturom slične predajama, ali upravo element čuda ih izdvaja i razlikuje od predaja. Božja i svetačka čuda na taj način imaju za svrhu nagrađivati dobro, a kažnjavati zlo.

Kod Hrvata su najviše poznate legende o propasti Gavanovih dvora, o Isusu Kristu i sv. Petru kad su hodali po zemlji, o čudotvornim moćima svetica i svetaca, kao i čudotvornim grobovima mučenica i mučenika, stradanju sakralnih objekata.⁵⁴

5.1. Legenda o Gavanu

Nekad davno u Imotskom je postojao jedan bogati čovjek zvan Gavan. *Bijo je u liku čovika, a po duši Gavan.*⁵⁵ Imao je gotovo sve, ali se govorilo da jedino dušu nema. Novaca je imao da ni sam nije znao koliko, držao ga je u sobama, na tavanu, svugdje. *Čije brdo? Gavanovo! Čije polje? Gavanovo!*⁵⁶ Imao je i kmeta i slugu te je imao čak sedamdeset i sedam čobana. I imao je i ženu i jedno muško dijete. Žena je bila još gora od njega. *Težake prezirala, a prosjake potravala s vrata. Prid njihovim je dvorin proliveno vele sirotinjski suza.*⁵⁷ Tako su Bogu dosadile te suze i uzdasi i on dođe u liku prosjaka, pred istočne dvore Gavanove. U dvorima je bila samo žena, a Gavan je bio u drugim dvorima, brojio novce. Dođe Isus i pokuca sa svojim štapom njoj na vrata, pa priupita: *“Dajder štogod prosjaku, Bog ti da! Pogledaj na me, siromaja, nako te Bog pogleda! Utiši, gospodarice, gladne, utišijo tebe Bog!”*⁵⁸ Onda kada je Gavanovici dosadili to slušati, iziđe ona na vrata i reče prosijaku: *“Biž’ ća s moji vrata! Vi i linčine ne date mira ni meni ni mome ditetu.”* *“Daj zalugaj kruva, Bog ti da!”* proslidi prosjak. *“Šta će meni Bog tvoj dok je meni Gavan moj!”* kaza njemu oštrokondža.⁵⁹ Kako bi ga se riješila, sluga joj je donio koru kruha iz kuće i ona je to prosjaku dala nogom, jer joj se činila sramota da mu to donose rukama. *Prosjak jopet upita: “Daj mi, gazdarice, i jedan trs kupusa, kad ti ga je Bog da u vrtlu. Pomozi mi, nako te Bog dragi pomoga!”* Ona naredi slugi da odriže trs kupusa, ali oni trs što je uz put, što su se na nj čučenja zapišala.⁶⁰ *Sluga otiđe i odreže zdravi trs, jer se bojava Boga. Prosjak šćapi i ode ća,*

⁵³ Marko Dragić, *Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškoga kraja*, Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna proučavanja porječja Krke god. 1. br. 1. Split 2008: 180.

⁵⁴ Ibid..

⁵⁵ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008: 449.

⁵⁶ Ibid..

⁵⁷ Ibid..

⁵⁸ Ibid.: 450.

⁵⁹ Ibid..

⁶⁰ Ibid.

al' prije toga reče slugi: "Noćas će biti svašta, ti se ničeg ne boj! Gromovi će pucat, zemlja će se trest, a jezera otvarat. Ali ništa od toga tebi ne će naškodit jerbo si pomoga čovika u nevolji!"⁶¹ Kad se prosjak oprostio od sluge, obašao je sve Gavanove čobane i kmetove. Od svih 77 sluga samo dva su imala dušu i srce i žrtvovali su ono malo što su imali i stekli za prosjaka. Isus nije htio uzeti ništa od njih, nego je nestao, a u to se i smračilo. Tako Gavan ostade na konaku u zapadnin dvorima, a Gavanovica s djetetom u istočnin dvorima. Gavan nije ni gledao šta se događa vanka. Veliki crni oblaci su se spuštali do zemlje, nije se vidio prst pred očima. *Od Bijakove do Zavelina siva i grmi gromovi pozivlju Gavana zadnji put na obraćenje. Ali džabe, on viruje samo u pare.*⁶² Pod zemljom se začula tutnjavina, zemlja se tresla, ali Gavan je svejedno brojao novac. *Potrese se zemlja dva puta, a treći put prosiče se zemlja. I dvori Gavanovi, i vas novac, i Gavan i sluge sve ode u crnu zemlju. Stvori se Crljeno Jezero.*⁶³ Kako su zidovi bili uokrug, na taj je način i jezero okruglo. *Kad je lipo, vedro nebo i mirna voda, i dandanas moreš vidit obrise zidina dvorski. Te iste noći propuntali se i istočni dvori, skupa sa Gavanovicom.*⁶⁴ Dok je ta strahota se tu događala, prosijak (Isus) se ukaza onome slugi i reče mu: "Uzmi tu zobnicu što visi o gredi, u njoj ti je vas najam. I odma biži, ovo će sve otići u propuntu. U elac! Ovo je prokleta kuća i prokleta misto!"⁶⁵ Sluga je, prije svega, uzeo dijete jer je to najviše volio od sveg Gavanovog blaga. *Čin on izađe iz dvora, utonuše dvori i Gavanovica s njima skupa. Kako je sluga s diteton biža, nako se za njen otvarala zemlja i stvaralo jezero. Tako ti je nastalo Modro Jezero, zvano i Imocko i Gavanovo. Kako je sluga biža najprvo polju, pa onda na zapad, rođenoj kući (jerbo se u Kamenjaku rodija), tako ti je se i jezero propuntalo u duljinu, a ne uokrug.*⁶⁶

6. Osvrt na crkveno-pučku baštinu

6.1. Advent

Obilježavanje adventa vuče korijene još iz 4. st. Riječ advent dolazi od lat. riječi *adventus* što znači dolazak, dohod, početak. Nedjelja koja je najbliža blagdanu sv. Andrije, koji se obilježava 30. studenoga, jest nedjelja adventa, odnosno došašća. Ponedjeljkom nakon te nedjelje se u crkvi počinju održavati *zornice* započinju oko šest ujutro. Zora predstavlja

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

„simbol Kristova dolaska, a znakom je i Kristove prolivene krvi kojom je nadvladan grijeh i ostvaren vječni spas.“⁶⁷ Četiri nedjelje prethode Božiću, a upravo one simboliziraju „četiri tisućljeća od stvaranja svijeta do dolaska Isusa Krista.“⁶⁸ Došašće je obilježeno molitvom, postom, duhovnom i tjelesnom pripremom za Gospodnov dolazak. „U adventu se nisu smjele održavati svadbe i veselja, nije se pjevalo ni igralo, niti se „gizdalo“.“⁶⁹ Jedina iznimka je bio blagdan Bezgrješnoga začeca Blažene Djevice Marije koji se obilježava 8. prosinca. Tako bi se djevojke i žene okupljale na sijelima te pripovijedale, prele vunu, čijale perje, dok bi muškarci igrali prstena i kartali. Advent je obilježen ljubičastom bojom, odnosno bojom nade, a to je zapravo nadanje Kristovu dolasku na svijet.⁷⁰

U adventu hrvatski katolici posebno obilježavaju blagdane poput sv. Barbare, sv. Nikole, Bezgrješnoga Začeca Blažene Djevice Marije, sv. Lucije i sv. Tome. Uz sve te blagdane vezuju se i određeni običaji poput sijanja pšenice koja bi bila ures za Badnjak, Božić i Novu godinu, zatim od svete Lucije do Božića ostalo je 12 dana pa su ti dani nazvani *brojanice* te bi tako svaki dan predstavljao svaki mjesec u godini, i sl. Uz advent se tako vezuju i različita narodna vjerovanja, primjerice „proricanje budućeg ženika ili nevjeste.“⁷¹

Što se tiče adventa, moj djed pripovijeda sljedeće: *Advent bi počimali obilježavat s prvon nediljon Došašća. Tada bi počimali ić i na mise zornice u pet ili šest ujutro, postili bi, molili se i pripremali za Božić. U vrime adventa se nikako ne bi organizirala nikakva slavlja. Svake nedilje bi se na misi palila po jedna svića.*⁷²

6.1.1. Sveti Nikola

Sveti Nikola je rođen u Patari u Maloj Aziji. „Roditelji su mu bili bogati kršćani koji dugo nisu imali djece.“⁷³ Ime je dobio po stricu, a zaredio se nakon školovanja. Život svetog Nikole obilježen je mnogim legendama. On je „zaštitnik djece, pomoraca, neudanih djevojaka, siromaha, studenata, farmaceuta, pekara, ribara, svjećara, zidara, trgovaca, tkalaca, zatvorenika, trgovaca,

⁶⁷ *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju* Radovana Ivančevića: 593

⁶⁸ Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008: 414.

⁶⁹ *Ibid.*: 416.

⁷⁰ Braica, Silvio, *Božićni običaji*. *Ethnologica Dalmatica*, Split, 2004: 7.

⁷¹ Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008: 414.

⁷² Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao.

⁷³ Marko Dragić, *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, *Ethnologica Dalmatica*, 22 (1), Etnografski muzej, Split, 2015: 7.

putnika, bolesnika, umirućih.⁷⁴ Uz sam blagdan svetog Nikole vezuju se Nikolinski ophodi gdje ide osoba prerusena u sv. Nikolu s palicom krampusa (đavola) s košarom, lancima i šibom od kuće do kuće kako bi nagradila dobru djecu, a kaznila zločestu. Sveti Nikola se u ikonografiji „prikazuje kao biskup s tri vrećice sa zlatnicima ili s tri zlatne kugle što predstavlja njegovo dobročinstvo.“⁷⁵ Na nekim slikama se prikazuje sa sidrom ili s lađom u pozadini, kao zaštitnik mornara. Katkad se prikazuje s malim djetetom koje mu ljubi ruku, ili s troje dječice u kablu što simbolizira njegovo zaštitništvo male djece.

Budući da se velik broj legendi veže uz svetog Nikolu, jedna od najpoznatijih glasi: *U blizini kuće Nikolinih roditelja živio je čovjek koji je nekoć bio bogat, ali je izgubio carsku službu i imetak. Taj čovjek je želio dati svoje sve tri kćeri prostituirati kako bi ponovno stekao bogatstvo. Kad je čuo za to, Nikola je tri noći zaredom kroz prozor ubacivao po vrećicu zlatnika, te ih tako spasio od poniženja, dajući im dobar miraz. Ova legenda ima dvije verzije završetka. Prema jednoj legendi nakon druge vrećice otac djevojaka odlučio je u zasjedi nekoliko noći čekati dobrotvora. Kad je Nikola ubacio dar i za najmlađu djevojku otac je skočio i prepoznao Nikolu. Usprkos zaklinjanju da nikome ništa ne govori, sretni otac je sve razglasio. Po drugoj legendi Nikola je vidio da ga otac djevojaka čeka pa se popeo na krov i kroz dimnjak ubacio zlatnike. Nad otvorenim ognjištem sušile su se čarape i zlatnici su pali u čarape.*⁷⁶ Upravo prema toj legendi nastala je tradicija stavljanja darova u čarape ili čizmice, a sveti Nikola postao je zaštitnikom djevojaka u nevolji.

Za sv. Nikolu moj djed govori sljedeće: *Šta se tiče sv. Nikole, danas sva dica očiste svoje čizme kako bi dobili darova, a u ono vrime mi ne bi dobijali ništa, a i ako bi dobijali, to bi bile najčešće rukavice koje bi nan baš mater isplela. Mi smo ga oduvik zvali Nikola Putnik. Negdi san čua da dica dobijaju darove za sv. Nikolu, jer je on ubacivao potajno novac jednon čoviku koji je osta bez novca za dotu svojim ćerima.*⁷⁷

6.1.2. Materice

Materice se slave uvijek dvije nedjelje pred Božić. Na ovaj dan običaj je da djevojke i žene daruju muškarce pa bi im tako darovale čarape što su same plele ili bi im dale domaće

⁷⁴ Ibid.: 5.

⁷⁵ Ibid.: 8.

⁷⁶ Ibid.: 8.

⁷⁷ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao.

orahe, lješnjake, smokve.⁷⁸ Četvrtu nedjelju u došašću se slave Očići. Tada bi muškarci darovali djevojke, ali i djecu. Neko dijete koje bi bilo siromašnije dobilo bi komad mesa pa su tako djeca znala doći kući s punom torbom mesa. Djevojke su od muškaraca dobivala kopče, ogledala, marame, ali je bilo i poljubaca.⁷⁹

6.1.3. Sveta Lucija

Lucija dolazi od lat. riječi „*lux* što znači 'svjetlo, sjaj, jasnoća', a u daljnjem smislu znači 'oko, život'.“⁸⁰

Sv. Lucija rođena je 284. god. u Sirakuzi na Siciliji u bogatoj obitelji. Dok je bila još dijete, otac ju je obećao za ženu jednom bogatom mladiću. Otac je malo nakon toga umro, a majka se razboljela. Budući da se njenoj majci nije moglo pomoći, Lucija je zajedno s majkom otišla na grob sv. Agate u Kataniju. Tamo joj se ukazala sv. Agata i rekla joj da je njena majka ozdravila i da će Krist po njoj proslaviti Sirakuzu.

Svoje imanje razdijelila je siromasima, a njezin mladić ju je prijavio da je kršćanka. „Prisiljavali su je da se žrtvuje rimskim idolima.“⁸¹ Ona je odbila ponudu govoreći da je vjeruje u samo jednoga Boga. Sudac joj je zabranio govoriti te joj se još rugao na to da iz nje može govoriti Duh Božji.

Kad je sudac odveo Luciju u kuću bludnica, jaram volova nije ju mogao maknuti s mjesta. Nakon toga je naredio da ju se polije vrelin uljem i smolom pa da je zapale. Vatra nije mogla uopće doći do nje. Sudac je zatim dao da joj mačem probodu vrat. Krajnji je čin mučenja bio vađenje očiju, ali sv. Lucija uspjela vidjeti i bez očiju. Mučeničkom smrću sv. Lucija je posvjedočila „Kristovu vjeru za vrijeme Dioklecijanova progonstva kršćana.“⁸²

Uz sv. Luciju vežu se i određeni običaji, primjerice sijanje pšenice. Sv. Lucija se slavi 13. prosinca, a upravo taj dan se smatra najkraćim danom u godini, tj. pripada zimskom solsticiju. Tako se blagdan sv. Lucije poklapa s „kultom poganskog božanstva *Berte* (koji u sjaju vlada) i *Holde* (božice braka i plodnosti)“⁸³, pa tako Lucija nosi upravo neke od tih simbola, primjerice sjaj svjetla te nosi simbol plodnosti koji se odnosi na plodove prirode, tj.

⁷⁸ Kelava, Josipa. 2016. *Advent u tradicijskoj kulturi posušškoga kraja*, Motrišta, 92. Mostar: Matica hrvatska Mostar: 69.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Dragić Helena, *Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica*. Croatica et Slavica Iadertina, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar. 2017: 244.

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid.

⁸³ Alujević, Maja. *O blagdanu svete Lucije*, Ethnologica Dalmatica, Etnografski muzej Split, 2006: 108.

zasadena pšenica će, prema narodnim vjerovanjima pokazati, hoće li godina u usjevima biti plodna.

Sv. Lucija je zaštitnica očiju, zato oni koji imaju problem s očima se upravo sv. Luciji obraćaju. Tako i na blagdan sv. Lucije je preporučljivo da se ne naprežu oči.⁸⁴ „U Kaštelima je zabilježeno vjerovanje da sveta Luce dolazi noću, na tovarčiću, pa bi djeca za njega ostavljala ispred kućnih vrata slamu i vodu.“⁸⁵

U Dalmaciji uvečer pred sv. Lucu, djeca bi prije odlaska na spavanje stavila pod jastuk čarape, jer su očekivala da im sveta Luce stavi darove. „U čarapi bi osvanula šibica, a dobra bi djeca dobila i suhih smokava, bajama, oraha, jabuka, eventualno i kupovnih slatkiša.“⁸⁶

Razdoblje od blagdana sv. Lucije do Božića naziva se *Lucijanskim danima*, koji se vežu za razna gatanja i proricanja. Osobito je raširen običaj proricanja vremena, pa se to razdoblje još naziva i *brojanicama*. Dakle, svaki dan od sv. Luce do Božića je označavao mjesec u godini.⁸⁷

O svetoj Luciji, moj djed govori sljedeće: *Za sv. Luciju smo imali običaj sijat šenice. U jednu teću bi metnili malo zemlje i svaki dan po malo zalivali. Kad bi počela nicat, metnili bi tri sviće unutra. I tako je i bilo, kakva ti nikne unutra, taka će ti bit i polju na proliće.*⁸⁸

6.1.4. Badnjak

Badnjak se može podijeliti na: *Badnje jutro, dan* i *Badnju noć*. „*Badnje jutro* i *dan* karakteriziraju: djeca – jutarnji čestitari (kvočke, položaj, badnjičari).“⁸⁹ Uz badnjak se veže i post i pripava hrane za Božić, pravljenje božićnih svijeća, gobinjanje (kićenje) zelenilom⁹⁰, a najčešće bršljanovim, lovorovim i maslinovim grančicama.⁹¹

⁸⁴ Ibid.: 111.

⁸⁵ Ibid.: 112.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.: 113.

⁸⁸ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao.

⁸⁹ Marko Dragić, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014: 399.

⁹⁰ Gobinjanje ima panspermijsku i apotropijsku funkciju. O tome više: Marko Dragić, *Badnje gobinjanje i kićenje u kulturnoj baštini Hrvata*, Bosna franciscana, XXI, 39, Franjevačka teologija, Sarajevo, 2013., str. 63-75.

⁹¹ Ibid.

Badnjak dolazi od straocrkvenoslavenškoga glagola bdjeti, ali i od pridjeva *badar* te glagola *razbadriti*, što znači razbuditi se, biti budan.⁹² Od badnjeg jutra sve do blagdana Sveta tri kralja u središtu je drvo badnjaka. U hrvatskoj tradicijskoj kulturi javljaju se dvije vrste badnjaka. Jedna je kao grana hrasta kojoj nije još lišće otpalo, a druga je vrsta klada, panj, truplo stabla dugo od jedan do dva metra, a debelo trideset do pedeset centimetara.⁹³ Hrast se najčešće uzimao jer je dugovječno drvo koje simbolizira Božju vječnost. Zatim se najčešće pale tri badnjaka, a u Dalmaciji onoliko koliko je muških glava u obitelji. Za badnjak se veže i slama, kojoj se primjerice daju apotropejske karakteristike. Ona se iznosi iz kuće treći dan Božića ili na Sveta tri kralja pa se stavlja po granama vočki, maslina i drugih stabala kako bi ih se zaštitilo od bolesti.⁹⁴ Uloga svijeća je također veoma važna. U hrvatskoj tradicijskoj baštini jedna svijeća je simbol vjere u jednoga Boga i Spasitelja, dvije svijeće simboliziraju Boga i čovjeka, a tri svijeće vjeru u Presveto Trojstvo.⁹⁵ Molitve na badnjak su bile uglavnom duže nego inače. Molio bi se Očenaš, Zdravo Marija, Slava Ocu, Vjerovanje, preporuke te Anđeo Gospodnji, a ta se molitva završava riječima: "Gospino pozdravljenje nek nam bude na spasenje".⁹⁶

U Splitu su se na Badnju večer također molile duge molitve. Svaka obitelj pripravljala je veliki suk drveta koji se zvao badnjak i stavlja se na komin da pomalo gori od Božića do Sveta tri kralja. Drvo badnjak se na Badnju večer uz molitvu polijevao uljem, rakijom, vinom i prošekom i posipao se pšenicom, da godina bude rodna i plodna, te da kuća bude zdrava i sretna i da u njoj vlada mir. Nakon toga bi se obitelj pomolila i otišla večerati.⁹⁷

U Imotskoj krajini badnjake je unosio i ložio kućni starješina. Kad bi domaćin unio prvi badnjak, stavlja ga je na desnu stranu vatre, a najstariji bi sin opalio iz kubure. Drugi je badnjak unosio najstariji "prvi" sin, stavlja ga s lijeve strane vatre, a drugi bi sin opalio iz druge male puške. Treći je badnjak unosio drugi sin i stavlja ga u sredinu vatre, a pritom bi opalila i džeparica. Pri unošenju badnjaka nositelj odmah s vrata pozdravlja: *Valjen Isus i Marija!*, a ukućani odgovaraju *Uvik valjen Isus i Marija*.⁹⁸

⁹² Marko Dragić, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6 Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010: 229

⁹³ Ibid.: 230

⁹⁴ Ibid.: 237

⁹⁵ Ibid.: 238

⁹⁶ Ibid.: 243

⁹⁷ Marko Dragić, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008: 72

⁹⁸ Ibid.: 83

Moj djed za blagdan badnjaka kaže: *Badnji dan bi obilježavali tako šta bi postili, pripremali hranu za Božićni ručak, blagoslovili kuću, kitili drvo i na kraju išli na Polnočku.*⁹⁹

6.2. Božić

Božić se smatra najveselijim i najprihvaćenijim kršćanskim blagdanom, dok je Uskrs najznačajniji religijski blagdan. Razlog je najvjerojatnije u tome što je atmosfera za Božić topla, vesela i ugodna, dok je za Uskrs tiha i pomalo suzdržana.¹⁰⁰

Božić (25. prosinca) označava početak nove godine. Naziv za prvi dan Božića je *litnica, letnica, ljetnica*. Nakon ponoćke rodbina i znanci se božićaju. Darivaju se, a od velike važnosti je dar crvene jabuke.¹⁰¹ U Splitu je običaj za Božić ići na jutarnju misu, koja se ponegdje naziva i *pastirica*. Nakon toga u domu je u obilju pripremljen stol, na kojem su prvo postavljeni orasi, bademi, prošek, domaća rakija, itd.¹⁰² Božićni stol je iznimno bogat i znatno se razlikuje od badnjeg dana, jer sadrži božićna peciva, kolače, pečena tuka. Upućen je živima i duhovima mrtvih.

U splitskom Velom Varošu početkom 20. stoljeća za Božić su se na stolu nalazili domaći proizvodi: suhe smokve, suho grožđe, bajami, orasi, fritule, prošek, slatka i gorkasta rakija. Spominje se i krušni kolač s rupom u sredini. Najvjerojatnije to je bila „skromnija inačica kolača u obliku prstena koji se i danas ponekad peče za Božić u Splitu, Trogiru i u Imotskome s medom, bajamima i crnom čokoladom.“ Danas u Splitu je popularan mandulat od bajama, meda i bjelanjaka te bobići od bajama i šećera u obliku kuglica.¹⁰³

6.3. Sveti Stjepan Prvomučenik

Sveti Stjepan Prvomučenik rođen je u Jeruzalemu početkom 1. st. On je bio jedan od sedmorice đakona, koje su apostoli ustanovili nakon Kristova Uzašašća.¹⁰⁴ Sveti Stjepan je činio brojna čudesa u narodu. Primjerice, odjeća koja je uzeta s oltara i bila položena na

⁹⁹ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao.

¹⁰⁰ Braica, Silvio, *Božićni običaji*. Ethnologica Dalmatica, Split, 2004: 6

¹⁰¹ Ibid.: 8

¹⁰² Ibid.: 15

¹⁰³ Vojinović Traživuk, Branka, *Jedan etnološki pogled na Božić*, Ethnologica Dalmatica 26, Split, 2019: 17

¹⁰⁴ Dragić, Marko. *Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini*, Ethnologica Dalmatica 27 (1). Etnografski muzej Split, 2020: 38.

bolesne, mnoge je ozdravila. Cvijeće uzeto s oltara sv. Stjepana bilo je stavljeno na slijepu ženu koja je pogledala. Po zagovoru sv. Stjepana mnogo je ljudi ozdravilo.¹⁰⁵

Sv. Stjepan slavi se drugog dana Božića, dakle 26. prosinca. „Blagdan i spomendan narod naziva: Stjepanovo, Stipanovo, Stipanja, Stipanje, Stjepanje, Stipandan, Stipandan Božićni, Stepandan, Stipajdan, Štefanje, Šćepandan i sl.“¹⁰⁶ U ikonografiji se prikazuje kao đakon prekriven đakonskom dalmatikom i palmom u ruci. Poseban simbol su komadi kamenja koji označavaju njegovo mučeništvo.

Sv. Stjepan je „zaštitnik je Bečke nadbiskupije i Bečke katedrale. Zaštitnik je konja, timaritelja, kočijaša, bačvara, podrumara, zidara, tesara, klesara, tkalaca i krojača. Vjernici se molitvama obraćaju sv. Stjepanu protiv glavobolje, bolova, kamenca mjehura i žučnoga kamenca, protiv opsjednutosti i za laganu smrt.“¹⁰⁷

U Lokvičićima na dan sv. Stjepana nevjesta je s mužem išla svojim roditeljima.¹⁰⁸

6.4. Sveti Ivan evanđelist

Sveti Ivan evanđelist rođen je u ribarskom mjestu Betsaidi. Otac mu je bio ribar Zebedej, a majka Saloma koja se spominje više puta u Novom zavjetu, kao žena koja je pratila Isusa u križnom putu. Bio je najmlađi od Isusovih apostola. Sv. Ivana je zajedno s njegovim bratom Jakovom jednog dana pozvao Isus da pođu za njim. Njih su dvojica uz sv. Petra bili najbliži Isusovi učenici. U ikonografiji ga se prikazuje s dugom kosom bez brade i dječaćkoga izgleda kao simbol njegove dobrote. Često ga se zna vidjeti s perom ili kaležom. Upravo njemu je Isus povjerio svoju Majku, pri čemu se vidi da je bio jedan od bližih Isusovih učenika. „Štuje se kao zaštitnik teologa, pisaca, skladatelja, slikara, zazivaju ga kod opeklina, žrtava požara, a štuje se i kao zaštitnik prijateljstava.“¹⁰⁹

Ivandan, Ivanjdan, Ivanuš, Janušovo je treći dan Božića. Tada se vrši blagoslov vina u crkvama. Iznosi se božićna slama, stavlja na voćke i pali se koleda. Na taj dan bi se kuća pomela što je bilo zabranjeno raditi na Božić ili Stipandan.¹¹⁰

¹⁰⁵ Ibid.: 44.

¹⁰⁶ Ibid.: 45.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.: 57.

¹⁰⁹ <https://www.vjeraidjela.com/sveti-ivan-apostol-i-evanđelist/> (Pristupljeno 5.7.2021. god.)

¹¹⁰ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008: 147

U Rakitnu na Ivanjdan se poslije mise čestitalo, pjevala se ganga, bećarac, igralo u kolu, a ako bi bilo lijepo vrijeme, muškarci su bacali kamena s ramena, a onda se išlo k prijateljima u goste.¹¹¹

6.5. Nevina dječica

Nevina dječica je blagdan koji se slavi treći dan od Božića. Tada su djeca išla od kuće do kuće i pozdravljala ukućane riječima: “Na zdravlje vam došla nevina dica”, a domaćice su ih darivale kolačima, jabukama, orasima, lješnjacima. Majke bi na taj dan išibale svoju djecu kako bi se sjetili onoga dana kada je Herod poubijao svu djecu misleći da će među njima ubiti i Isusa.¹¹²

„U hrvatskoj tradicijskoj kulturi taj se dan još zove Nevina dica, Mladenci, Mladinci.“¹¹³ Običaj je bio i da djeca idu kod svojih baka i djedova. Oni bi im bacali novčiće i bombone, a onda kada bi se djeca sagnula pokupiti ih, stari bi ih šibali što je simbolika biblijskoga stradanja nevine dječice.¹¹⁴

6.6. Silvestrovo

Sveti Silvestar je bio trideset treći papa te je bio od iznimne važnosti. Kao biskup proživio je mnogobrojna mučenja i progone kršćana.¹¹⁵ Jakob od Voragine je u svojem znamenitom djelu *Legenda aurea* tumačio ime Silvestar na tri načina: „1. Kao složenicu sile ili sol kao svjetlo i terra kao zemlja, dakle svjetlo na zemlji; 2. Silvestar (silvas + trahens) – “divlje muškarce” teško je obratio vjeri; 3. Silvestar – zelen, koji je oslobođen od svih požuda i pun granja među nebeskim stablima.“¹¹⁶

Silvestar se obično prikazuje u papinskoj odori, s mitrom ili tijarom, noseći biskupski štap i knjigu. Od posebne važnosti je oznaka bika koji se prikazuje do njegovih nogu. Nekad

¹¹¹ Marko Dragić, *Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja*, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet Split, Hrvatska, 2018: 212

¹¹² Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008: 147

¹¹³ Marko Dragić, *Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja*, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet Split, Hrvatska, 2018: 214

¹¹⁴ Ibid.: 215

¹¹⁵ Marko Dragić, *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 50 (2), Split, 2015: 304.

¹¹⁶ Ibid.: 305.

se na slikama pojavljuje sa zmajem, što simbolizira da je za njegova pontifikata slomljeno poganstvo u Rimskom Carstvu.¹¹⁷

On je bio prvi papa koji je umro prirodnom smrću, a njegovi prethodnici su podnijeli mučeničku smrt. Njegov se blagdan slavi 31. prosinca, a njegove se relikvije čuvaju u rimu u crkvi svetoga Silvestra.¹¹⁸

U Imotskoj krajini čest je običaj da se rodbina i prijatelji na Silvestrovo okupe u dimnoj kužini uz vatru te pričaju priče, pjevaju, šale se, objeđuju i piju, a u konačnici i zaspu.¹¹⁹

6.7. Sveta Tri kralja

Mezopotamski prorok Balaam izrekao je proročanstvo da će se roditi kralj i da će se tada pojaviti na nebu čudnovata zvijezda. Proročanstvo se obistinilo. Prigodom Isusova rođenja Božjom se voljom pokazala čudnovata zvijezda nad Betlehemom gdje se rodio Isus. U kršćanskoj je ikonografiji čudesna zvijezda kraljevima Baltazaru, Melkioru i Gašparu navijestila Isusovo rođenje.¹²⁰ Tako su tri kralja putovala iz tri različita smjera na konjima, a predaja govori i o devama. Sastali su se pred Jeruzalemom, a kada su ušli u Betlehem poklonili su se Djetetu te mu darovali tamjan, zlato i smirnu.

„Sveta tri kralja, ili Bogojavljenje, ili Vodokršće predstavljaju završetak božićnih blagdana. Nekada se taj blagdan zvao Tri mudraca od istoka.“¹²¹ Tog dana se iz kuće iznosi i bor. Na blagdan Sveta tri kralja odvija se škropljenje blagoslovljenom vodom, a kršćanska obitelj ne smije biti bez blagoslovljene vode za taj blagdan. Blagoslovljena voda se onda tako čuva do idućeg Vodokršća, a škropljenje je obred kojim svećenik škropilom, a domaćin ili domaćica grančicom blagoslivljaju osobe, dvorišta, kuće, itd.¹²²

Uoči blagdana ili na sam blagdan Sveta tri kralja nakon blagoslova vode dolazi svećenik zajedno s ministrantima blagoslivljati kuće. „Do osamdesetih godina dvadesetoga

¹¹⁷ Ibid.: 306.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Ibid.: 321.

¹²⁰ Marko Dragić, *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007: 96.

¹²¹ Ibid.: 98.

¹²² Ibid.: 99.

stoljeća svećenik bi na vrhu unutarnje strane ulaznih vrata kredom napisao G + M + B (početna slova imena mudraca: Gašpar, Melkior, Baltazar) i broj nove godine.“¹²³

6.8. Pokladi

Folklorno kazalište označava različite oblike narodnog stvaralaštva kao što su pjesma i ples, likovnu umjetnost te usmeno-književne oblike. Srednjovjekovna crkvena prikazanja imaju obilježja folklornog kazališta.¹²⁴ Razdoblje od 7. siječnja do Čiste srijede je razdoblje poklada i karnevala, a intenzivni pokladni običaji traju nedjelju, ponedjeljak i utorak pred Pepelnicu, odnosno Čistu srijedu. Tokom ta tri dana se obilno jelo, a osobito u utorak večer, jer većina ljudi pred korizmu postila sve do Uskrsa.¹²⁵ Zadnja nedjelja poklada naziva se Pokladna nedjelja.

Prema Gavazziju, dva su vjerojatna načina prema kojem je ovo razdoblje dobilo naziv karneval. Prema prvoj teoriji ime potječe od latinskog uzvika *Carne vale!* što znači *Zbogom meso!* Druga teorija o nastanku toga naziva objašnjava da potječe od *carrus navalis* što je latinsko ime za lađu na kolima koja se u prošlosti vozila po srednjoj Europi u pokladnim povorkama.¹²⁶

O pokladama moj djed pripovijeda sljedeće: *Prvi četvrtak prid poklade smo zvali vlastovski, a drugi tusti četvrtak. U Pokladnu nedilju je svaka kuća tribala imat uščipaka. Organizirala bi se Bakova povorka. Slavili bi boga Baka koji je bia bog vina i plodnosti, u Imocki bi dolazijo kako bi ga mi narod najili i napili. Baka bi svake godine pokaziva neko ko je bijo poznat, društven i ugledan. Obučen je u bilu haljinu, ima rumene obraze, vozi se na nekoj staroj bačvi i prate ga mačkare. Ima i neka Bakova pisma koja se tada piva. Ta pisma se ponavlja sve dok se ne bi došlo na središnji trg i tada bi bilo čitanje oporuke i paljenje Krnje. Krnju bi radili ljudi iz mista, a on bi ima sve neke negativne osobine. Oporuka bi na smišan način prozivala događaje pa i ljude iz našeg mista.*¹²⁷

6.9. Cvjetnica

¹²³ Ibid.: 108.

¹²⁴ Dragić, Marko. *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2012: 155.

¹²⁵ Ibid.: 156.

¹²⁶ Dragić, Marko; Sunara, Nikola, *Suvremeni zapisi tradicijske baštine u Ceri*, Zbornik radova filozofskog fakulteta u Splitu, 2012: 161.

¹²⁷ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao.

Cvjetnica je nedjelja prije Uskrsa, nedjelja pred Veliki tjedan, ali i nedjelja muke Gospodinove. To je spomendan na Isusov ulazak u Jeruzalem. Običaj je da se ljudi na Cvjetnicu umivaju u cvijeću, a najčešće ljubičicama. Cvijeće bi se ubralo dan prije i stavilo u vodu kako bi voda ujutro bila što mirisnija.

Narod je priredio Isusu doček na način da su mu mahali palminim i maslinovim grančicama i rasprostirala svoje haljine, putem kojim je Isus išao jašući na magarcu. Silan svijet koji je čuo da Isus dolazi u Jeruzalem uzeo je palmine i maslinove grančice i izišao mu u susret. Upravo u spomen na to, na Cvjetnicu narod u crkvu nosi grančice masline. U onim „krajevima gdje nema masline na blagoslov se nose grančice jele, tisovine, šimšira, lovora.“¹²⁸ Na Cvjetnicu se, tako, u crkvu ide najčešće s maslinovom grančicom, a nekad se nosila i bršljanova i lovorova grančica.¹²⁹ Te se grančice na misi blagoslivljaju. Osim toga, njima su se davale i apotropejske moći, tako da se smatralo da će te blagoslovljenje grančice štiti kuću, ukućane od zla te štiti usjeve i vrtove, a zanimljivo je bilo i to što su štatile i od gromova. Zbog tih vjerovanja, odmah nakon blagoslova u crkvi te bi se grančice stavile na okvir slike, ogledala u kući ili bi odnijele u štale i sl. Na Cvjetnicu bi žene molile molitvu *NEDILJICA, BRAĆO, DANAK*.¹³⁰

6.10. Veliki četvrtak

Veliki četvrtak predstavlja zadnji dan korizme i Isusovu posljednju večeru, jer tada zadnji put jede i pije sa svojim učenicima kao simbol i spomen na svoje tijelo i svoju krv. Veliki četvrtak označava i početak Isusove muke, a odvijao se na židovski blagdan Pashe¹³¹. Večerajući tako sa svojim apostolima, Isus im je ostavio tri dara; prvi je bio euharistija (misa i pričest), drugi svećenički poziv u Crkvi, a treći je označavao ljubav prema bližnjima.¹³² Osim toga, na večeri je nagovijestio i izdaju jednog od apostola te pobjedu Dobra nad Zlim. Euharistija je u ranim ikonografskim prikazima Posljednje večere predstavljena kao riba na stolu. Na Veliki četvrtak bio je običaj jesti zelje.

¹²⁸ Marko Dragić, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015: 159

¹²⁹ Jurilj, Zorica, *Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini*. *Ethnologica Dalmatica*, vol. 25, br.1, 2018: 17

¹³⁰ *Ibid.*: 18

¹³¹ Židovski blagdan zahvale Bogu jer ih je izveo iz egipatskoga ropstva.

¹³² Asturić, Marina, *Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica*, 26 (1). Split, 2019: 74

Na Veliki četvrtak odvija se obred pranja nogu apostolima te se biraju ljudi koji će glumiti dvanaest apostola dok im svećenik pere noge na oltaru. Svećeniku je skinut plašt kada im pere po jednu nogu, nakon čega je obriše ručnikom i poljubi. Svećenik nakon obreda navlači plašt i izmoli se, a onda se Sveto Otajstvo prenosi na oltar koji je simbol Kristova groba.¹³³ Nekada prije su se znale dvije mise održavati na Veliki četvrtak. Prva je misa bila ujutro to je bila misa posvete ulja, a druga je misa označavala Večer Gospodnju.¹³⁴ Na Veliki četvrtak se vežu i crkvena zvona.

Što se tiče Velikoga četvrtka, moj djed govori sljedeće: *Na Veliki četvrtak bi utihnila crkvena zvona i misto njizi se na crkvenim obredima koristile drvene čegrtaljke. Postavlja se Isusov grob koji čuvaju četiri starija čovika iz mista, a navečer svećenik dvanaestorici izabраниh pere noge. Obično su ti to tijelo Isusa kitile žene. Nekoć se čak stavljalo po dvanaest tanjurića prokljale šenice i na sridinu svakog tanjurića stavlja se čašica s vodom, uljem i luminima koji su gorili do subotu u noć. Četri čovika koja su čuvala Isusov grob, imali su koplje i štitove. Po dvojica bi se sminjivali svakih dvaest do trieset minuta. Straža je čuvala za vrime crkvenih obreda i cili Veliki petak. Pošto se na taj dan jilo samo zelje, zvali smo ga zeljavi četvrtak. Na Veliki četvrtak i petak vjernici bi molili posebne molitve. Čak smo molili molitvu Velikog četvrtka i do sto puta.*¹³⁵

6.11. Veliki petak

Veliki petak označava Isusovu muku i smrt. Tog dana nema misnoga slavlja, a oltar je bez svijećnjaka, križa, svijeća i oltarnika, što je simbol na Isusovu muku i smrt. Mnogobrojni na taj dan poste. U crkvi se sluša Muka Isusova i ljubi križ. Obred počinje čitanjima, a onda slijedi ljubljenje križa. Križ se postavlja na sredinu crkve ispred oltara.¹³⁶ Traži se da sve bude tiho i mirno, kako bi se svi prisjetili Isusove muke i smrti. Neki ljudi čak traže da se u ugostiteljskim objektima ne pušta glazba.

O običajima Velikog petka, moj djed pripovijeda sljedeće: *Veliki petak se sastojala od tri dila: Križni put, kantanje, Gospin plač i navečer obred Velikog petka. Križni put na Veliki petak iša je kroz sve zaseoke i oko Crkve se palila vatra. Običaj je bijo da se išlo s križem od*

¹³³ Ibid.: 76

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao.

¹³⁶ Marko Dragić, *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010: 86.

Crkve do Crkve već od šest sati. Križ nosi jedan čovik koji je bos ili u suknenin čarapama. Kad se narod okupi i izmoli, svećenik daje križ križonoši i tad kantači počimaju kantat. Kad križ iziđe iz Crkve, polako se formira procesija priko polja. Svi se tada zaustave i križonoša se vraća natrag u procesiju da svak od ljudi poljubi križ. Nakon toga bi dalje išlo kroz zaseoke. Vjernici bi ispred svojih kuća čekali križ da ga mogu poljubit, a ako bi neko bijo bolestan onda bi mu se križ donija u kuću baš. Cilim putem se kanta muka po Ivanu koja se do Crkve iskanta dva do tri puta. Kad bi se križ u podne vratia u Crkvu, žene bi pivale poznatu tužaljku Gospin plač. Iza ta dva obreda, volovin se išlo orati zemlju onima kojima to nije ima ko napraviti. Ljudi s polja su se dozivali kantanjem. Zbog siromaštva, na Veliki petak se kuva i sprema ćoravi bakalar, to ti je bilo varivo koje se sastojalo od kumpira, luka i maslinova ulja. Na kraju obreda Velikog petka ponovo bi se ljubijo križ, i da dok se oko Crkve palila vatra, pivala se pisma Puče moj. I za Veliki petak smo znali molit jednu molitvu baš za taj dan i do sto puta.¹³⁷

6.12. Velika subota

Velika ili Bijela subota označava dan Isusova počinka u grobu. Nosi se hrana na blagoslov, a navečer počinje vazmeno bdijenje koje završava svečanom euharistijom koja označava Kristovu pobjedu nad smrću. „Bdijenje počinje lucenarijem ili službom svjetla.“ Ispred crkve blagoslivlja se vatra na kojoj se pali svijeća koja simbolizira uskrslog Isusa Krista, tj. Svjetlo.¹³⁸ Svijeća se unosi u crkvu koja je tada u mraku. Nakon toga i ostali vjernici pale svoje svijeće pa započinje hvalospjev uskrsnoj svijeći. Čitanja završavaju svečanom pjesmom „Slava Bogu na visini“, a to simbolizira pobjedu nad grijehom i smrti.¹³⁹

Za Veliku subotu moj djed govori sljedeće: *Na Bilu subotu nosi se rana na blagoslov, a navečer se ide na Vazmeno bdijenje. Obično se nosilo po jedno jaje za svakog člana obitelji na blagoslov, a ne ko i danas sve i svašta. Navečer se išlo na Vazmeno bdijenje i tad se održava blagoslov vatre. Vatra se kresala iz kamena i vode koja se u vrime pjevanja Slave ulivala u kamenice di su se ljudi poslin i umivali.*

¹³⁷ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao.

¹³⁸ Marko Dragić, *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010: 99.

¹³⁹ Ibid.

Ta tri dana, Veliki četvrtak, petak i subota zovu se posni dani, jer bi se postilo od dana kada bi utihnula crkvena zvona. Na sam Uskrs se jilo blagoslovljeno jaje i dica bi se ko i danas tuckala jajima. Običaj ti je bijo da momak pokloni najlišpe jaje curi koja mu se sviđa, a vridilo je i obrnuto, i da ona njemu isto tako pokloni.¹⁴⁰

6.13. Uskrs

Na Uskrs zvone sva zvona i srca su ispunjena jer se četrdeset dana pripremalo za najveći kršćanski blagdan. Na uskrsno jutro se doručkuje većinom hrana koja se nosila na blagoslov tokom Velike subote. Na Uskrs se svakako ide na misu, a poslije mise bi se prije u mnogim mjestima pjevala ganga. Običaj, koji je osobito rasprostranjen kod djece, je tucanje jajima. Onaj čije je jaje tvrđe, pobjeđuje i natječe se dalje.¹⁴¹

6.14. Sveti Juraj

Sveti Juraj rođen je između 275. i 281. godine, a dolazi iz plemićke obitelji. Poslije očeve smrti s majkom odlazi u Palestinu gdje je postao vojnik.¹⁴² Budući da je bio i sam kršćanin, želio je obraniti kršćane od Dioklecijana. Car Dioklecijan je želio na razne načine odvratiti Jurja od kršćanstva, međutim nije uspio jer je Juraj ostao do kraja vjeran kršćanima i nepokolebljiv prema svojoj vjeri. Tako ga je Dioklecijan onda dao gradskom sudcu Dacijanu pa je Juraj uhićen, utamničen i okovan u lance.

Jurja su najprije privezli na kotač s čavlama, gdje bi mu pri svakom pokretu kidali dijelove tijela i ostavljali rane. Međutim, Juraj je preživio, a čuvari su ga našli s potpuno zacijeljenim ranama. Tih dana se Isus obratio Jurju te mu rekao da će kroz sedam dana tri puta umirati i tri puta oživljavati. Nadalje, vrač je Jurju dao vrč sa zmijskim otrovom, a Juraj je prekrizio vrč, popio otrov te ostao živ. Zatim su ga stavili na kotač, ali su anđeli polomili noževe na kotaču i spasili Jurja.¹⁴³ Brojni ljudi su usred tih događaja prešli na kršćanstvo.

U narodnoj je tradiciji sveti Jure „zaštitnik od teških bolesti: bolesti s jakim grčevima, visokom vrućicom, padavicom, kužnom epidemijom. Zaštitnikom je: ratara, pastira, konja i ostale stoke, zemlje, usjeva,

¹⁴⁰ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao.

¹⁴¹ Jurilj, Zorica, *Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini*. *Ethnologica Dalmatica*, vol. 25, br.1, 2018: 32.

¹⁴² Marko Dragić, *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, *Croatica et Slavica Iadertina*, 9 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013: 270.

¹⁴³ *Ibid.*: 271.

zelenila. Zaštitnikom je od pogibelji na vodi. Bio je zaštitnikom križara, vojnika, ratnoga konjaništva i svih obrta u vojne svrhe.¹⁴⁴

Najpoznatija legenda o svetom Juri govori o zmaju koji je živio u močvari u blizini grada Silene. Zmaju su žitelji toga grada morali svaki dan davati po dvije ovce. Kada su ostali bez ovaca, morali bi dati mladića ili djevojku. Tako je izbor pao i na kraljevu kći Margaretu, ali ju je Juraj spasio te kopljem onesposobio zmaja. Saznavši za to, kralj i sav puk su se pokrstili.¹⁴⁵

U tradicijskoj baštini koristi se nazivi Veliki i Mali Jurjevdan. Veliki Jurjevdan se slavio 23. travnja, a Mali Jurjevdan 6. svibnja. Na Veliki Jurjevdan je zabrana ispaše po polju, a na Mali Jurjevdan zabrana ispaše na planini.¹⁴⁶

6.15. Sveti Marko Evanđelist

Marko Evanđelist je rođenjem dobio ime Ivan, a kasnije se prozvao Marko. Njegov kršteni kum je bio sveti Petar apostol, a kasnije je Marko otišao s njim u Rimi bio njegov tajnik. Tamo je zapisao propovijedi od svetog Petra te je tako nastalo Markovo evanđelje koje posebno ističe Kristovo čovještvo.¹⁴⁷

Propovijedao je vjeru u Isusa Krista, a i mnoge je obratio na kršćanstvo. Sv. Marko je u Aleksandriji naišao i na velika neprijateljstva. Jednog dana kada je odslužio misu, pogani su se okupili, vezali ga oko vrata i tako vukli cijelim gradom. Nakon toga su ga stavili u zatvor, a tamo mu se ukazao i Gospodin govoreći mu: „Mir tebi, Marko, evanđelistu moj, ne budi u nedoumici, jer ja sam s tobom i oslobodit ću te!“ Kada su ga ujutro pogani ponovno zavezali za vrat, Marko je rekao: „U tvoje ruke, Gospodine, predajem duh svoj!“ Nakon toga je umro.¹⁴⁸

Poznata su i brojna čuda sv. Marka, primjerice jedan je mladić bolovao od raka pluća te mu se u snu javio sv. Marko, a mladić se ujutro probudio potpuno zdrav. Neki je čovjek padao sa zvonika sv. Marka u Veneciji. Zazvao je sv. Marka u pomoć i onda bio spašen.¹⁴⁹

Sv. Marko je višestruki „zaštitnik: odvjetnika, građevinskih radnika, zidara, staklara, pletača košara, notara, pisara, zatvorenika, zarobljenika, vitražista, staklara, lavova, Venecije,

¹⁴⁴ Ibid.: 272.

¹⁴⁵ Ibid.: 273.

¹⁴⁶ Ibid.: 284.

¹⁴⁷ Dragić, Marko. *Sveti Marko evanđelist u kršćanskoj kulturnoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja 14 (2), Zagreb, 2016: 261

¹⁴⁸ Ibid.: 262.

¹⁴⁹ Ibid.: 264.

Egipta. Njemu se utječe protiv nevremena, munje, tuče, protiv nepripravne smrti te za dobro vrijeme i dobru žetvu. Zaziva ga se u slučajevima okorjelosti, nekajanja, uboda kukaca, gušavosti, bolesti i izraslina na vratu.¹⁵⁰ Blagdan sv. Marka u Rimokatoličkoj crkvi je 25. travnja.

Na blagdan sv. Marka održava se prvi blagoslov polja. Početkom 20. stoljeća imotska je tradicija bila da je na Sv. Marka blagdan do podne, a od podne se radi. Ujutro je misa nakon koje je slijedio blagoslov cvijeća. Iz svake kuće bi jedna ženska osoba u torbi ponijela trave koju bi svećenik posebno blagoslovio na kraju mise. Od te trave svakoj se živini davalo po šaku. Govorilo se: „Ova trava čuva blago od bolesti i uroka.“¹⁵¹

Lokvičani su na Markovo išli na oltar pod nazivom Gradina. Najprije bi išli u crkvu, a na svakome kraju bi se izgovarao blagoslov te bi se sva četiri evanđelja čitala. Tjedan dana nakon Markova bi u procesiji išli do jedne ledine s koje se polje moglo vidjeti. Tada bi se polje blagoslivljalo. Svećenik bi se okrenuo prema polju i s vjernicima molio: „Blagoslovi, Gospodine, brda, polja i doline, sirotice, udovice i ostale nevoljnice.“¹⁵²

6.16. Spasovo

Užašašće je blagdan koji se slavi četrdeset dana nakon Uskrsa. Uvijek se obilježava četvrtkom, a označava Kristov odlazak na nebo. Užašašće se naziva i *drugim Uskrsom*, a u početku se slavilo zajedno s Duhovima pedeset dana nakon Uskrsa. Užašašćem na nebo Isus Krist je spasio čovječanstvo pa je od tuda i ovaj blagdan dobio naziv Spasovo.

Uz ovaj blagdan vežu se spasovski ophodi, zvani *križari i križarice*. Održavale su se procesije u ranu zoru s ciljem blagoslova polja. Narod ovaj blagdan smatra i pastirskom svetkovinom pa ga tako karakteriziraju pastirske svečanosti, obredi i običaji.¹⁵³

6.17. Duhovi

Duhovi su blagdan koji se obilježava pedeset dana nakon Uskrsa, a označavaju ujedno i kraj uskršnjih blagdana. Na taj su dan svi Isusovi učenici bili zajedno. S neba je nastao šum, pokazali su se razdijeljeni jezici i na svaki od njih je sjeo po jedan apostol. Napunili su se Diha Svetoga i počeli govoriti tuđim jezicima. Židovi su tada slavili Pedesetnicu pa je tako u

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Ibid.: 269.

¹⁵² Ibid.: 271.

¹⁵³ Ibid.: 307.

Jeruzalemu bilo mnoštvo naroda različitih narodnosti. Mnogi su bili tako zbunjeni kad su čuli apostole kako govore njihovim jezicima. Petar je rekao Izraelcima da je Isusa Bog oživio od mrtvih i uzdignuo na nebesa gdje je primio Duha Svetoga i izlio ga. Mnoštvo je onda pitalo što napraviti, a Petar im je rekao da čine pokoru i da će tako primit Duha Svetoga. Tada ih se tri tisuće pokrstilo i to je bio ujedno i rođendan Kristove Crkve.¹⁵⁴

Kraljičke pjesme izvode se o Duhovima, a *kraljice ljelje* nazivaju se i *rusaljkama*. Prema nekim predajama, preminule djevojke bi se pretvarale u vodene vile, tj. u *rusaljke*.

6.18. Sveti Antun Padovanski

Sveti Antun Padovanski rođen je 15. kolovoza 1195. god. u bogatoj obitelji. U 20. godini stupio je u red sv. Augustina. Sv. Franje je sv. Antunu, čuvši njegove izvrsne propovijedi, povjerio odgojni red u franjevačkom redu. Dvadesetak dana pred smrt, sv. Antun se povukao u samoću te je umro 13. lipnja 1231. U Arcelli kod Padove.¹⁵⁵

Pomoćnik je kod neplodnosti i kod porođaja. „Zaštitnik je od demona, groznice, kuge, brodoloma, ratnih nevolja, vodene bolesti, bolesti očiju. Sveti Antun štuje se i kao zaštitnik propovjednika, budućih majki, ribara, mornara, starih ljudi, žetvi, stoke, pošte, gladovanja, Portugala i vjere u Presveti sakrament.“¹⁵⁶ Njegovi svetački simboli su ljiljan koji je simbol čistoće, zatim procvjetali križ, riba, knjiga i plamen. Često ga se može vidjeti s djetetom Isusa u rukama.

Poznata su i brojna čudesa sv. Ante, primjerice kada jedan grješnik od suza više nije mogao progovoriti. Sv. Ante mu je rekao da ode i da zapiše svoje grijeha pa da mu dođe ih na ispovijed pročitati. Kada je došao i dok je čitao grijeha, tako su pročitana slova nestajala.¹⁵⁷ Neki vjernici znaju i 13 utoraka prije blagdana Antuna Padovanskog postiti.¹⁵⁸

O sv. Anti moj djed pripovijeda sljedeće:

U Vinjanin Gornjin ti se ide hodočastit za sv. Antu 13. lipnja, jer je tamo Crkva sv. Ante. Sv. Ante je zaštitnik dice. Slavili bi mi sv. Antu ki da je praznik, ki Božić. Niko nije iša na posa i niko ništa nije radijo. Na hodočašće u Vinjane je dolazilo ljudi od svaklen, iz Ercegovine, s mora, ma od svagdi. Sredili bi ti se mi za misu i po cili dan

¹⁵⁴ Dragić, Marko, *Lada i Ljeljo u folkloristici Hrvata i slavenskom kontekstu*, Zbornik radova Filozofskoga fakulteta u Splitu, 5, Split, 2012: 55.

¹⁵⁵ Dragić, Marko, *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*, Ethnologica Dalmatica 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018: 39.

¹⁵⁶ Ibid.: 40.

¹⁵⁷ Ibid.: 42.

¹⁵⁸ Ibid.: 45.

*se tako sidilo, pivalo, zabavljalo i igralo kolo. Sv. Ante je oduvik za nas bijo veliki blagdan.*¹⁵⁹

6.19. Sveti Ivan Krstitelj

Sveti Ivan Krstitelj rodio se 1. god. u blizini Jeruzalema. Sin je Zaharije i Elizabete, koja je bila rodica Blažene Djevice Marije. Oni su ga dobili već u poodmakloj dobi, a Zahariji je tu vijest javio anđeo Gabrijel i rekao mu je da će se zvati Ivan, što znači Bog je milostiv. Rodio se pola godine prije Isusa Krista.¹⁶⁰

Sv. Ivan Krstitelj „zaštitnik je maltežana i karmelićana, Malte, Burgundije i Provanse, Firence, Amiensa, izvora vode, seljaka, pastira, vinogradara, arhitekata, zidara, klesara, tesara, restauratora, kovača, kožara, krznara, ličilaca, sedlara, dimnjačara, bačvara, gostioničara, pjevača, plesača, glazbenika, domaćih životinja; pomoćnik je pri glavobolji, osjećaju vrtoglavice, vrućice, epilepsije, dječjih bolesti, straha, nevremena. U hrvatskoj tradiciji sv. Ivan zaštitnik je od demona i duševnih bolesti.“¹⁶¹ U ikonografiji se sv. Ivan Krstitelj najčešće prikazuje u krznoj odjeći s janjetom sa štapom ili štapom s križem.

Ivanjske vatre se pale uoči blagdana sv. Ivana Krstitelja. Te vatre čine: *krjesovi, baklje, lile i mašale*. Vatra je upravo magijski izvor moći, a ujedno simbolizira i pobjedu svjetla nad tamom.¹⁶² Tako se krjesovi pale uz domove, na uzvisinama uz naselja ili na raskrižjima. Tada su se pjevale i posebne *krijesne pjesme* najčešće uz kolo.¹⁶³ Mladi bi preskakali svitnjak, dok bi ga stariji obilazili tri puta. Tada bi i zaželjeli želju. Da bi im se želja ostvarila, nisu se smjeli okretati i pogledati prema svitnjaku. Dakle, ovaj običaj je imao apotropejsku funkciju. Bio je običaj i da se šeta po pepelu od toga svitnjaka, dok zora ne iziđe. Govorilo se onda da ta osoba neće imati žuljeve na nogama te je neće boljeti noge.¹⁶⁴

6.20. Gospa od anđela

Za blagdan Gospe od anđela, moj djed priča: *Na blagdan Gospe od Anđela ujedno je i dan našeg dragog grada Imackog. To je 2. kolovoza. Proslava počima još od rano ujutro kad*

¹⁵⁹ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao.

¹⁶⁰ Dragić, Marko; Dragić, Helena, *Sveti Ivan Krstitelj u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Croatica et Slavica Iadertina 15 (1). Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2019: 277.

¹⁶¹ Ibid.: 280.

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Ibid.: 282.

¹⁶⁴ Ibid.: 296.

*gradska glazba Imackog paradira ulicama grada dok svira budnicu Imoćanin. Ka zahvalu na pomoći od Turaka, Imoćani su u podnožju kule na Topani sagradili crkvicu baš posvećenu Gospi od Anđela.*¹⁶⁵

6.21. Velika Gospa

Velika Gospa je blagdan koji označava Uznesenje Blažene Djevice Marije u nebo. Tada brojni vjernici odlaze hodočastiti snekom nakanom ili namjerom, ali i zahvalnošću u Sinj. Najčešće se polazi večer uoči blagdan te oni najbrži hodočasnici dolaze rano ujutro u Sinj kako bi se poklonili slici Čudotvorne Gospe Sinjske. Put nije nimalo lagan, stjenovit je i neravan. Upravo taj težak put je simbol vjere naroda koji se uzdao u Božju pomoć.¹⁶⁶

Što se tiče blagdana Velike Gospe, moj djed priča sljedeće: *Velika Gospa je za nas u Imackoj krajini uvijek poseban blagdan. Na Vrljici se pogotovo ovaj blagdan slavi. Ljudi iz okolnih mista pa i Ercegovine hodočaste na ranu jutarnju misu. Popodne se ide na proslavu, odnosno na naš dernek, di bi lumpovali do zore, šta se i dan-danas zadržalo.*¹⁶⁷

6.22. Svi sveti i Dušni dan

Svi sveti su blagdan koji se slavi 1. studenoga. Tim danom obilježavaju se svi sveti i svetice koje je crkva proglasila svetima te i oni koje nije proglasila, ali su za svoga života pridonijeli Katoličkoj crkvi. Dušni dan je spomen-dan kad se crkva prisjeća svih vjernih mrtvih, a tradicija prisjećanja na pokojne seže u 7. stoljeće. Slavi se 2. studenoga, a ako je taj dan nedjelja onda se slavi 3. studenoga. U hrvatskoj tradicijskoj baštini ovaj se blagdan još naziva i *Mrtvi dan, Mrtvo spomenuće, Dan mrtvih.*¹⁶⁸ Na Dušni dan se nosi cvijeće i pale se svijeće. Ovaj se običaj uglavnom pomaknuo na blagdan Svih svetih, vjerojatno zbog toga što

¹⁶⁵ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao.

¹⁶⁶ Dragić, Marko; Sunara, Nikola, *Suvremeni zapisi tradicijske baštine u Ceri*, Zbornik radova filozofskog fakulteta u Splitu, 2012: 163.

¹⁶⁷ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao.

¹⁶⁸ Marko Dragić, *Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, *Obnovljeni život*, časopis za filozofiju i religijske znanosti, 68 (3), Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2013: 418

su Svi sveti neradni dan. Cvijeće koje se postavljalo na grobove nekoć je trebalo biti iz vlastitog vrta.¹⁶⁹

U Imotskoj krajini ljudi plaćaju mise za svoje pokojne te odlaze na grobove, ostavljaju cvijeće i pale svijeće. U Lokvičićima na Mrtvi dan bi cijelu noć za pokojne zvonilo, tada bi se i skupilo desetak zvonara. Obavezno se plaćala misa za pokojne, ostavljalo cvijeće i palile svijeće te se škropilo svetom vodom.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Ibid.: 420

¹⁷⁰ Ibid.: 425

Rječnik

B

balun – lopta

bižat' ća – pobjeći

borša – torba

brig – brijeg

buve – buhe, bušice

C

crljenica, crljenoj – crvenica, crvenoj

Č

čatrnja – cisterna

čičkava - kovrčava

Ć

ćaća – otac

ćoša, ćošak – kut

D

dajder – daj

dica - djeca

dobijat – dobivati

dodijat – dosaditi

dronjci – stara, iznošena odjeća

F

facada – klesani, kockasti kamen

falit se – hvaliti se

G

gaće, gaćice – hlače, hlačice

guvno – dvorište u seoskoj kući,
mjesto gdje se može igrati ili sijati
pšenica

gluvo – gluho

I

ići na silo – običaj kad momci
posjećuju svoje djevojke

iđe – ide

J

jerbo – jer

jopet – opet

K

ki, ka – kao

L

ladno – hladno

ličiti – liječiti

lukšija – mješavina vode i pepela za
iskuhavanje rublja

lumpovat - slaviti

M

metniti - staviti

mišavina, mišati – mješavina, mješati

mištani – mještani

N

najlišpa - najljepša

nega – nego

njizi – njih

njojzi – njoj

O

odman – odmah

oklen – odakle

o'svaklen – od svugdje

P

pačiti duvan – slagati listove duhana

pivac - pijetao

počimat – početi

poćemerit otvor – zatvoriti otvor

pojata - staja

poslin – poslije

potrat - potjerati

priko – preko

prima – prema

R

rana – hrana

ritko – rijetko

S

sićat se – sjećat se

siromaj - siromah

skaline – stepenice

spušćat – spuštati

suvo - suho

Š

šćap - štap

šenica – pšenica

škure – rolete

šterika – svijeća

T

tanjirić – tanjurić

teća - lonac

tijo – htio

U

undan – onda

ušćipci – slatko tijesto koje je prženo u ulju

V

vareno – kuhano

Z

zamirit – zamjerit

zdila – zdjela

7. Zaključak

Imotska je krajina u posljednjih nekoliko godina doživjela brojne valove iseljavanja. Unatoč tome, ona je naš biser usmenih legendi i priči kojih se trebamo ponositi. Upravo je u tome srž usmene književnosti, da nam oslika i dočara na najbolji mogući način kako je to sve prije izgledalo. Za svoj završni rad, odabrala sam jednog kazivača, svog djeda, u čijim pričama su neizostavne one o našem prelijepom mjestu, načinu života i sl. Velik je dio života proveo tamo i svjedočio raznim promjenama u običajima i životu na selu. Bijeg od problema i teškog života, uvijek im je predstavljala pjesma i ganga, to je za njih bio najbolji lijek. Zato se nikada ne bismo trebali sramiti odakle, odnosno iz kojeg mjesta dolazimo. Svako je mjesto posebno i savršeno samo po sebi, jedino ga čovjek treba prihvatiti i istražiti sve što ono krije, jer i ono najmanje mjesto na svijetu ima neku svoju tajnu, svoju priču o nastanku i sl. Što se tiče samih Lokvičića, mjesta iz kojeg izvorno dolazim, posebno je dojmljiva konstatacija da u tom, relativno velikom selu, nikada nije postojala osmorazredna škola. Lokvička su djeca nakon završetka četvrtoga razreda, po nova znanja odlazila u susjedna sela pješačeći desetke kilometara. Sve te priče, legende i običaji su nama danas veoma neobični, gotovo i nemogući, ali oni predstavljaju dio naše prošlosti koju trebamo poznavati. Zato i usmena književnost zrcali i sadašnjost i budućnost. Na kraju, zahvalna sam svom djedu što me odveo kroz povijest i vjerodostojno mi prikazao kroz običaje, događaje i priče kako je to sve prije izgledalo. Nadam se da sam i ja barem dijelom uspjela sama prikazati što to sve objedinjuje i krije naša Imotska krajina.

Izvori

Vlastiti terenski zapisi

Podatci o kazivaču

Jedini pripovjedač za moj istraživački rad jest moj djed Marko, u selu poznat pod nadimkom Markica. Rođen je 10. listopada 1937. god. u Lokvičićima kao najstarije dijete u sedmeročlanoj obitelji. Osim što se rodio, u Lokvičićima se odgojio i odrastao. Govori da se puno radilo u njihovoj obitelji. Već odmalena je išao u polje kako bi prehranio obitelj. Osim što je radio kako bi pomogao i svojim roditeljima, kao najstarije dijete morao je brinuti i o mlađoj braći i sestri. Što se tiče školovanja, ima završenu samo osnovnu školu. Odrastavši, otišao je „trbuhom za kruhom” raditi u Njemačku. Prije odlaska u Njemačku trebalo se i naučiti nešto njemačkoga jezika. *Nikakvi školi stranih jezika tada nije bilo. Imam samo neku knjigu njemačkog i nakon svakog napornog dana u polju, navečer bi se učio njemački, bez ičije pomoći. Niko te nije pita kako ti je i možeš li sve sam.* U međuvremenu djed se oženio i dobio kćer i sina (moj otac). Nakon dvadeset godina provedenih u Njemačkoj djed se, s bakom i djecom, ipak odlučio vratiti u rodni kraj, u Hrvatsku. Međutim, nije se vratio u Lokvičiće, već je došao u Split. Ovdje je zajedno s ostalom braćom sagradio obiteljsku kuću. Danas ima 83 godine i to ga ne sputava u dužnostima kao što su briga oko vrta i okućnice. Vrijeme većinom provodi na našem selu, u Lokvičićima baveći se vrtom i uzgajajući raznorazno bilje. Nedjelje uglavnom provodi u lovima s kojim se bavi već godinama. Čak je dobio i odliku za najboljeg lovca, s čime se veoma ponosi. Priče koje mi je ispričao uglavnom su priče iz njegova života, života drugih ljudi, ali se prisjetio još i života onih starijih.

Literatura

1. Alujević, Maja. *O blagdanu svete Lucije*, Ethnologica Dalmatica, Etnografski muzej Split, 2006.
2. Asturić, Marina, *Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini*, Ethnologica Dalmatica, 26 (1). Split, 2019., 67-96.
3. Bajić, Mijo, *Lokvičići*, Matica hrvatska, ogranak Split, 2013.
4. Braica, Silvio, *Božićni običaji*. Ethnologica Dalmatica, Split, 2004.
5. Dragić Helena, *Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica*. Croatica et Slavica Iadertina, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar. 2017. str. 235-252.
6. Dragić, Marko. *Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškoga kraja*, Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna proučavanja porječja Krke god. 1. br. 1. Split 2008. 167-205
7. Dragić, Marko. *Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, Obnovljeni život, časopis za filozofiju i religijske znanosti, 68 (3), Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2013., str. 417.- 426.
8. Dragić, Marko. *Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini*, Ethnologica Dalmatica 27 (1). Etnografski muzej Split, 2020., str. 37.-84.
9. Dragić, Marko. *Štovanje sv. Josipa u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*. Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XVI (2), Kršćanski akademski krug (KRAK). Zagreb, 2020., 145-170.

10. Dragić, Marko; Dragić, Helena, *Sveti Ivan Krstitelj u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Croatica et Slavica Iadertina 15 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2019. 275-329.
11. Dragić, Marko. *Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskoga zaleđa*. Godišnjak Titius 10. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2017. 220-240
12. Dragić, Marko. *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, 22 (1), Etnografski muzej, Split, 2015., str, 5-42.
13. Dragić, Marko, *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*, Ethnologica Dalmatica 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018. 37. – 66.
14. Dragić, Marko. *Sveti Marko evanđelist u kršćanskoj kulturnoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja 14 (2), Zagreb, 2016. 259-281.
15. Dragić, Marko. *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 155-183.
16. Dragić, Marko. *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 50 (2), Split, 2015, str. 303-323.
17. Dragić, Marko. *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 399-435.
18. Dragić, Marko. *Badnje gobinjanje i kićenje u kulturnoj baštini Hrvata*, Bosna franciscana, XXI, 39, Franjevačka teologija, Sarajevo, 2013., str. 63-75.
19. Dragić, Marko. *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 9 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 269-313.
20. Dragić, Marko, *Lada i Ljeljo u folkloristici Hrvata i slavenskom kontekstu*, Zbornik radova Filozofskoga fakulteta u Splitu, 5, Split, 2012., str. 43.-62.
21. Dragić, Marko. *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2012., str. 155-188.
22. Dragić, Marko. *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6 Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229-264.
23. Dragić, Marko, *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010., str. 81-104.
24. Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 414-440.
25. Dragić, Marko. *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 67-91.

26. Dragić, Marko. *Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja*, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet Split, Hrvatska, 2018.
27. Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
28. Dragić, Marko. *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 96-117.
29. Dragić, Marko. *Spasovo u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 44 (3), Split, 2009., str. 205.-228.
30. Dragić, Marko; Sunara, Nikola, *Suvremeni zapisi tradicijske baštine u Ceri*, Zbornik radova filozofskog fakulteta u Splitu, 2012., str. 155-174.
31. Jurilj, Zorica, *Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini*. Ethnologica Dalmatica, vol. 25, br.1, 2018. 5-35.
32. Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboľšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
33. Kelava, Josipa. 2016. *Advent u tradicijskoj kulturi posušškoga kraja*, Motrišta, 92. Mostar: Matica hrvatska Mostar, 62-72.
34. Vojinović Traživuk, Branka, *Jedan etnološki pogled na Božić*, Ethnologica Dalmatica 26, Split, 2019, 1-23.

Internetski izvori:

1. <https://www.vjeraidjela.com/sveti-ivan-apostol-i-evangelist/> (Pristupljeno 5.7.2021. god)

SINKRONIJSKI ZAPISI USMENOKNJIŽEVNE BAŠTINE U ETNOLOŠKOM I TEOLOŠKOM KONTEKSTU U IMOTSKOJ KRAJINI S POSEBNIM OSVRTOM NA LOKVIČIĆE

Sažetak

Lokvičići su staro dalmatinsko naselje, relativno veliko selo s različitim prezimenima koje se smjestilo u Imotskoj krajini. U radu su prikazani razni običaji Imotske krajine, odnosno Lokvičića pred Božić i Uskrs, odrastanje, način života, odgoj, igre, tradicionalno poznata gangu, legenda o Gavanu i slično. Nekoć su se djeca snalazila na razne načine kako bi došli do neke igre, koju bi na kraju sami izmislili, primjerice koristili su ono što bi pronašli u prirodi ili u kući. Danas je sasvim normalna pojava da se igre kupuju, dok tada to nije ni postojalo. Udvaranja momku ili djevojci su u prošlosti u potpunosti drugačija od današnjih. Uz posao imali su običaj pjevati gangu, ali svakako i na neki blagdan. Dan-danas ostao je običaj nošenja križa od crkve do crkve na Veliki petak. Nažalost, danas sve češće uslijed modernizacije društva dolazi do gubitka narodnih običaja i priča iz prošlog vremena, a time i do zaboravljanja na postojanje tog narodnog blaga koje se nekada davno njegovalo u narodu. Stoga, potrebno je zapisivati usmenoknjiževne elemente, kako bi se oni jednog dana mogli prenijeti s koljena na koljeno u još mnogo generacija.

Ključne riječi: Lokvičići, običaji, način života, igre, legende

SYNCHRONOUS RECORDS OF ORAL LITERARY HERITAGE IN THE ETHNOLOGICAL AND THEOLOGICAL CONTEXT IN THE IMOTSKI REGION WITH PARTICULAR REFERENCE TO LOKVIČIĆI

Abstract

Lokvičići is an old Dalmatian settlement, a relatively large village with different family names located in the Imotski region. This written work presents various customs of the Imotski region, Lokvičići just before Christmas and Easter, growing up, lifestyle, upbringing, games, the traditionally known ganga, the legend of Gavan etc. Once upon a time, children managed to come up with a game in various ways, which they would eventually invent themselves. For example, they used what they would find in nature or at home. Today, it is quite normal to buy games, while at that period this was not even possible. Courtship among the boys or girls in the past is completely different from today. While working, it was a common custom to sing ganga, especially on a holiday. To this day, the custom of carrying the cross from church to church on Good Friday remains. Unfortunately, today, more and more often due to the modernization of society, there is a loss of folk customs and stories from the past, and thus to the forgetting of the existence of this national treasure that was once cherished by the people. Therefore, it is necessary to write down the oral literary elements, so that they can one day be passed from generation to generation and in to many more generations to come.

Key words: Lokvičići, customs, lifestyle, games, legends

Izjava o pohrani završnog/diplomskog rada (podertajte odgovarajuće) u Digitalni
 repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: Paola Katić

Naslov rada: Siukrovijjski zapisi usmenoknjiževne baštine u etnološkom i teološkom kontekstu u luotskoj krajini s posebnim osvrtom na lokvicić

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Vrsta rada: Završni rad

Mentor/ica rada:

Marko Dragić, prof. dr. sc.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

/

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva:

Lucijana Arcauda Študelov, doc. dr. sc. i Nikola Stvara, dr. sc.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog diplomskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uredenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a) rad u otvorenom pristupu
 b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST
 c) široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).
 (zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnev ak: Split, 6. rujna 2021. god.

Potpis studenta/studentice: Katić P.

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Paola Katić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce hrvatskog i ujevačkog jezika ^{izjaveuoshi} izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 6. rujna 2021. god.

Potpis

Katić P.